

BIZTONSÁGOS SZABADTEREK TERVEZÉSE

TANANYAGFEJLESZTÉS A SAFECITY PROJEKT
KERETÉN BELÜL



BIZTONSÁGOS SZABADTEREK TERVEZÉSE

TANANYAGFEJLESZTÉS A SAFECITY PROJEKT
KERETÉN BELÜL

SZERZŐK:

dr. Fekete Albert
dr. Molnár István Jenő
Reith Anita
dr. Szaszák Gabriella
dr. Zelenák Fruzsina

Kiadja a kultúrAktív Egyesület

7625 Pécs, Mikszáth K. u. 9.

Szerzők:

dr. Fekete Albert

dr. Molnár István Jenő

Reith Anita

dr. Szaszák Gabriella

dr. Zelenák Fruzsina

ISBN 978-615-81428-2-3

A kiadvány a Szent István Egyetem Tájépítészeti és Településtervezési Karának, a kultúrAktív Egyesület és a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács munkatársainak együttműködésével jött létre.

© 2019 kultúrAktív Egyesület, www.kulturaktiv.hu



Készült a Safecity projekt keretében a Belügyminisztérium és a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács támogatásával

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	7
2. A biztonságos város és a biztonságos szabadtér fogalma	9
2.1. Biztonság és szubjektív biztonságérzet	10
2.2. A biztonságos szabadtér, mint tervezési cél	12
2.3. Bűnmegelőzés a szabadtereken	14
3. Régi és új várostervezési elvek, megközelítések	19
3.1. A biztonságos szabadterek tervezéséhez kapcsolódó tervezési stratégiák és irányelvek	19
3.2. A biztonságos szabadterek tervezéséhez kapcsolódó elvek megjelenése a klasszikus és kortárs város- és szabadtértervezési stratégiákban	20
4. Biztonságos szabadtér témában végzett eddigi kutatások, munkák	27
5. Biztonságos szabadterek tájépítészeti tervezésének irányelvei és eszközei	33
5.1. Nemzetközi kitekintés, előzmények	33
5.2. Tervezési irányelvek	36
5.3. Tájépítészeti eszközök alkalmazása, szemlélet bevezetése a gyakorlatba	37
6. A tervezési módszertan beépítésének lehetőségei a magyarországi kapcsolódó szakmai oktatásba	41
7. Összegzés, kitekintés	43
8. Felhasznált irodalom	45
9. További javasolt szakirodalom	48

1. BEVEZETÉS

A biztonságos városok és városi terek iránti társadalmi elvárás napjainkban gyakorlatban alkalmazható iránymutatást kíván. Ez az igény közvetlenül érinti a városfejlesztésért felelős szakmákat, különösképpen a településtervezőket, az építészeket és a tájépítészeket. A városok azok a helyek, ahol a **globalizáció hatásai** – többek között a bűnözés és a bűncselekmények, illetve az ezektől való félelem is – a legkézzelfoghatóbban megnyilvánulnak. Ez a tény nagy kihívást jelent a városok számára, amelyek egyre inkább új utakat keresnek a biztonsággal kapcsolatos problémák kezelésére.

Hazánkban a települések biztonságáról, ezen belül is az építészeti eszközökkel történő bűnmegelőzésről a **Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023)** szóló 1744/2013. (X. 17.) kormányhatározat rendelkezik. A stratégia 8.1.2. pontja szerint „Az építészet a maga eszközeivel jelentősen befolyásolja az egyén és a közösség hangulatát, a szubjektív biztonságérzetet, valamint az életminőséget. Bűnmegelőzési szempontból fontos eszközök a terület- és településrendezés, a közterek, az épületek és belső terek tervezése, amelyekhez szervesen kapcsolódnak a forgalom-, a kert- és tájtervezés.” Tanulmányunk elsősorban ez utóbbi, a tájépítészet és a biztonság kapcsolódási pontjait, kérdésköreit veszi górcső alá. A tanulmány a „Safecity – biztonság. város. közösség.” projekt keretei között jött létre. A tananyagfejlesztés célja olyan oktatási segédanyag kidolgozása, amely a biztonságos szabadtértervezés és az építészeti bűnmegelőzés tájépítészeti vonatkozásait tárgyalja és biztosítja ezek beilleszkedését a szakmai képzéseinkbe.

2. A BIZTONSÁGOS VÁROS ÉS A BIZTONSÁGOS SZABADTÉR FOGALMA

Napjainkban a világ népességének több mint 50%-a városokban él (Sandström, 2009) Becslések szerint 2030-ra ez az arány 60%-ra fog emelkedni (Töpfer, 2001). Európán belül 2000-ben a teljes lakosság 75%-a élt urbánus környezetben, és a városok terjeszkedésével ez a szám szintén emelkedő tendenciát mutat (UN, 2018). Skärbäck és szerzőtársai (2014) szerint ezzel egyidejűleg a várostervezésben, ill. elsősorban az azzal kapcsolatos politikai döntéshozatalban még mindig a szűk értelemben vett építés élvez prioritást, és a szabadterek, különösképpen pedig a városi zöldfelületek leginkább mint az építés potenciális jövőbeni helyszínei jönnek csak számításba. A zöldfelületi rendszerek, ill. az ökoszisztéma-szolgáltatások jelentőségének megítélése a várostervezésben limitált a biológiai, műszaki és ökológiai funkciókra, ily módon a társadalmi szerepkör nem kap hangsúlyt (Skärbäck et al., 2014). Ugyanakkor **az élhető és biztonságos város közös városfejlesztési érdek**. A biztonságos közterek és szabadterek kialakítására nagy hangsúlyt kell fektetni a várostervezésben, ahol a **közösségi, szociális szerepkör biztosítása** az élhetőség egyik alapkritériuma.

Születésünk pillanatától fogva - kezdetben emberi kapcsolataink, később a minket körülvevő szociofizikai környezet által - tapasztaljuk, „tanuljuk” meg a biztonság fogalmát.¹ Vajon kialakul-e a minket körülvevő helyekkel hasonló dinamikájú kapcsolat? És ha kialakul, hogyan történik, mutat-e hasonlóságot társas kapcsolataink fejlődésével? Bizonyított, hogy a **helyek, melyekhez kötődünk**, biztonságot, menedéket nyújtanak számunkra; olyan környezetet képeznek, ahová visszahúzódhatunk a veszély elől, ahol érzelmi enyhülést kaphatunk, továbbá amelyek probléma-megoldó képességeinket is támogathatják. Kutatások igazolják, hogy azok az egyének, akik jobban kötődnek a lakóhelyükhöz, vagy otthonukhoz, hajlamosabbak magukat nagyobb biztonságban érezni azokhoz képest, akik kevésbé kötődnek (Brown et al., 2003). Minde mellett, egy adott hely megtapasztalása, mint **biztonságos támasz különbözhet az ember életszakaszától, nemétől, társadalmi státuszától és egyéb tényezőktől** (Sixsmith, 1986).

Az ember a környezetből származó ingereket az érzékszervein keresztül érzékeli (*szenzáció*), majd az érzékelt információ az agyba jut, ami azt szervezi, feldolgozza és értelmezi (*percepció*). A percepció tehát **szenzoros és kognitív folyamatok összessége**. Az észlelet alapja a való világ, azaz a fizikai ingerlés formája, az észlelt világ pedig az inger által kiváltott, *szubjektív* pszichológiai élmény, azaz az objektív tér szubjektív leképezése (Dúll, 2001, Dúll, 2009).

Az észlelés kognitív komponensének integráns részét képezik a **kulturális és személyes tapasztalatok**. A környezet, a táj „*az ember által érzékelt terület, amelynek jellege természeti tényezők és/vagy emberi tevékenységek hatása és kölcsönhatása eredményeként alakult ki*” (Európai Táj Egyezmény: 1. cikk, a). A táj tehát az emberi kultúra lenyomata. A környezet a kognitív és a szenzoros folyamatok felől is befolyásolja a térélmény, a tájélmény kialakulását. A kulturális háttér határozza meg, hogy az észlelés során milyen jelentést csatolunk egy adott térhez. A jelentéssel felruházott tér helyé válik, amelyhez kialakul a kötődés.

¹ John Bowlby kötődés-elméletében négy jelenséget fogalmaz meg, ami jellemzi egy gyermek és elsődleges gondozója közötti érzelmi köteléket. A csecsemőnek a közelség szabályozása biztosítja, hogy gondozói elérhetőek legyenek, akik biztonságos menedéket nyújtanak számára. Ha a közelség által újra és újra megerősödik a kötődés, a kapcsolat biztonságos bázissá alakul, ahonnan a világ felfedezhető és ahová vissza lehet térni. Amennyiben a gyermeket a kötődés tárgyától – szülőktől, gondozóktól – hosszabb ideig tartó távollét választja el, szeparációs szorongás mutatkozik. Ezek a pszichológiai folyamatok később meghatározzák felnőttkori kapcsolatainkat, végigkísérik életünket (Hámori, 2015).

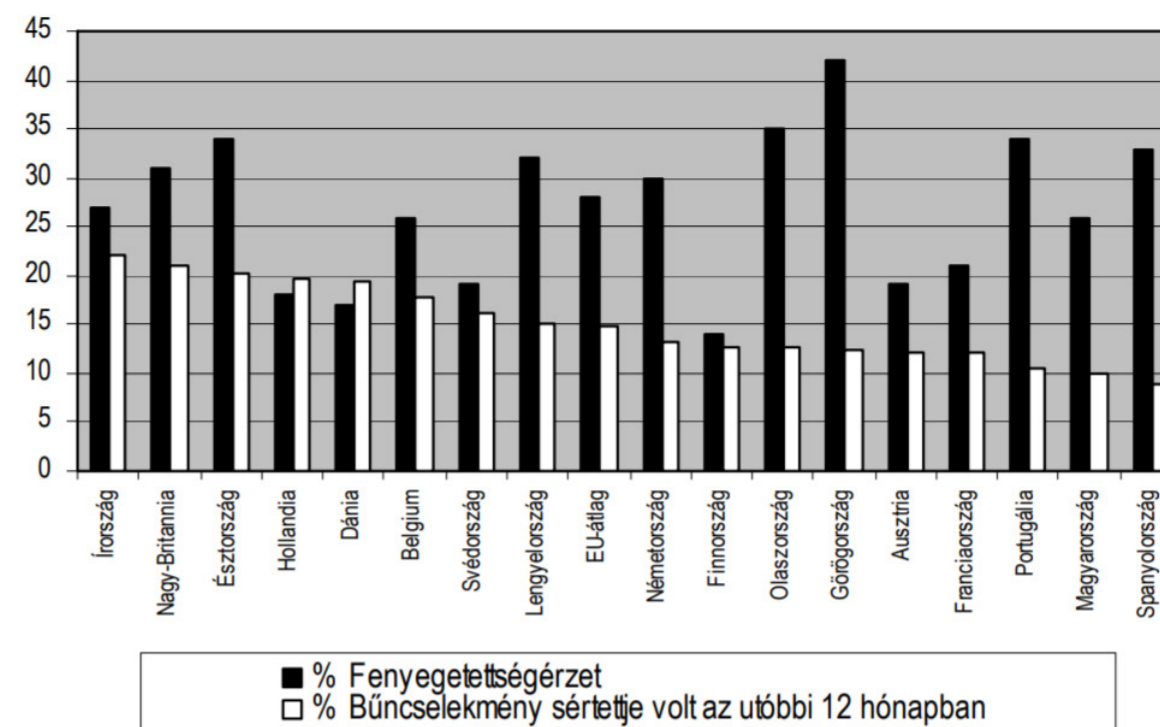
Ez befolyásolja a viselkedésünket: a jelentéssel bíró helyhez való kötődés megkönnyíti (Dúll, 2010), míg a jelentés nélküli tértől való kognitív elszigeteltség megnehezíti az orientációt. Az orientáció, azaz **a térben való tájékozódás pedig a biztonság és a biztonságérzet szempontjából egyaránt kulcsfontosságú**. A megfelelő szabadtervezési stratégia megválasztása a nem tudatosuló, de mégis észlelt ingerek szintjén valamennyi felhasználó orientációját segíti, és ezzel gazdagítja a megélhető térélményt (Zöldi, 2018). Ezért fontos, hogy a tervezés mindig a kultúrába gyökerezzen, és az adott térhez csatolt jelentést is abból származtassa – mert ha a jelentés a kultúrán alapul, csak akkor érthető (Dúll, 2010: 93).

Jan Gehl városépítész (1987, 2016) munkásságára hivatkozva elmondható, hogy a **települési szabadterek pszichológiai élmény szempontjából legmeghatározóbb tényezője az élet**, az emberi tevékenység – és a fontossági sorrendben csak ez után következnek a környezeti elemek, elemegyüttesek – azaz a szabadterek, és végül az épületek. Látható tehát, hogy a térészlelést meghatározó tértervezésnek talán a legfontosabb tényezője az ember: a környezet akkor lesz **befogadó**, a tér akkor lesz élő és biztonságos, ha a használati igényekből kiindulva, a kultúra és a társadalom által az adott helyhez csatolt jelentésekre, a genius locira (hely szellemére), a helyet használók identitására alapozva biztosítjuk az *egyenlő használat* kereteit. Az ilyen, alulról építkező alkotási folyamat – amelyben a tervező médium-szerepben („from the bottom to the top”) (Wright, 1957), és nem mindenható (top down) alkotóként van jelen – eredményeképp létrejövő térépítészeti alkotásnak integráns részét fogja képezni valamennyi, eltérő társadalmi státuszú, nemű, korú, származású, képességű városhasználó. A tértervezés során tehát a **funkcionális (városi) és használati (közösségi) igényekből** (Varga, 2011) egyszerre kell kiindulni, ami más megközelítésben azt jelenti, hogy el kell képzelni a tervezett fizikai kialakítás kognitív leképeződési lehetőségeit – a potenciális mentális térképeket – a környezethasználók képességeinek és az azokból eredő, környezettel szemben támasztott igényeinek ismeretében.

2.1. Biztonság és szubjektív biztonságérzet

A biztonság alapvető emberi szükséglet. Az Abraham Maslow által XX. század közepén megalkotott szükséglet-hierarchia alsó részén helyezkedik el, amely megszerzett javaink megóvását, védelmét is jelenti. E tudományos elmélet szerint a biztonság csakis fiziológiai szükségleteink kielégítése után, a létfenntartás alapvető mozgatórugóinak megléte következtében alakul ki. Bár az elméletet – elsősorban annak hierarchikus felépítése miatt – több tudományos kritika érte (Tay, Diener, 2011; Garai, 2003), bizonyos, hogy kultúrától függetlenül a biztonság alapvető, az ember jól-létét meghatározó tényező. Napjaink globális, életminőséget felmérő kutatásaiban is több egyéb – a Maslow-i piramis szükségleteivel átfedésben lévő – változóval együtt hangsúlyosan szerepel a közbiztonság tényezője (UN, 2019).

A "biztonság" fogalma meglehetősen tág keretek között értelmezhető, jelentéstartalma koronként, kultúránként különbözhet (Albrecht, 2010). **Az alapfogalmat tekintve beszélhetünk objektív (mérhető) és szubjektív (észlelt) biztonságról.** Napjainkban az objektív biztonság jelentésén leginkább a közbiztonság különböző mutatói mentén mérhető biztonságot értjük. A szubjektív biztonság – köznyelvi szóhasználat szerint a biztonságérzet – az egyén (vagy közösség) által észlelt biztonság, melyet befolyásol a lakóhely, a vagyoni helyzet, a társadalmi státusz, az iskolai végzettség, a kulturális kötődés és az egyén ismeretei (Szabó, 2016). E két jelenség, a valós és észlelt biztonság közötti rés igen tágra nyílhat (1. ábra).



1. ábra. Áldozattá válás és félelem a bűnözéstől (European Crime Survey)

forrás: (Albrecht, 2010)

A bűnmegelőzés (lásd 2.3. fejezet) számára kiemelkedően fontos, hogy e rés minél szűkebb legyen, vagyis a "minél objektívebb" biztonságérzet megteremtése. A szubjektív biztonságérzet ugyanis sok esetben meghatározóbb tényező az emberek kriminalitásról alkotott véleményalkotása során, mint maga a tényleges bűnügyi helyzet. **A kriminológia ennek okát a média hatásaival magyarázza**, és sokszor kizárólag a média felelősségét hangsúlyozza. A balesetekről, terrortámadásokról, emberölésekről szóló online és offline hírek torzítják a világról alkotott képünket, és negatív irányú, hamis biztonságérzetet alakítanak ki. Dr. Tóth Péter, biztonságpolitikai szakértő, a Nemzeti Községi Szolgálati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpontjának igazgatója 2017-ben, egy interjújában a következőképp fogalmazott: „A magyar terrorfenyegetettség nemzetközi összevetésben rendkívül alacsony. Amiért az európai társadalmak úgy érzik, hogy jelentősen növekedett a fenyegetettség, az nem annyira a merényletek és az áldozatok számának növekedése miatt van – ez sokkal magasabb volt a 70- es, 80- as években és a 90- es évek elején –, hanem a megváltozott nyilvánosság miatt. Az, hogy ma az internet révén már mindenről percek alatt értesülünk, alapjában változtatta meg az európai, ezen belül a magyar emberek biztonságérzetét”. Félünk repülőre szállni, bizonyos országokba utazni, este az utcán sétálni, s tesszük mindezt alkalmanként ok nélkül.

Fontos kérdés, hogy a média bír-e kizárólag az előzőekben tárgyalt biztonságérzet-torzító hatással. Vajon milyen mértékben hat ránk a bennünket körülölelő épített környezet, az a fizikai tér, amelyben élünk, amelyen nap mint nap áthaladunk? Nem érezzük-e magunkat kevésbé biztonságban egy sötét utcában, egy kivilágítatlan aluljáróban, egy elhanyagolt parkban, mint amennyire azt a valós bűnügyi helyzet megkívánja?

Az építészeti bűnmegelőzés (lásd 2.3. fejezet) egyik meghatározása szerint egyértelmű a válasz: **az épített környezet megfelelő tervezése és hatékony használata a bűnözéstől való félelem és a bűncselekmények számának csökkenéséhez vezethet, és növelheti az életminőséget** (Crowe, 2000). A profilaxis, vagyis "a megelőzés" szakembereinek tehát arra is törekedni kell, hogy megteremtsék annak lehetőségét, hogy az emberek ne érezzék magukat se nagyobb veszélyben, se nagyobb biztonságban, mint amit a valós kriminális helyzet megkövetel. Ez azonban csak úgy érhető el, ha az együttműködés multidiszciplináris. Mindez

sokszor első ránézésre össze nem illő szakterületek kohézióját jelenti, valószínűleg ilyenek tűnhet a táj-építészet és a bűnmegelőzés kapcsolata is. Ha azonban kicsit mélyebbre ásunk, hamar szembetűnik a szinergiateremtés lehetősége, amelyet a közös célok alapoznak meg: élhető, biztonságos, egészséges, fenntartható és a közösségteremtést szolgáló városi terek **kialakítása**.

2.2. A biztonságos szabadter, mint tervezési cél

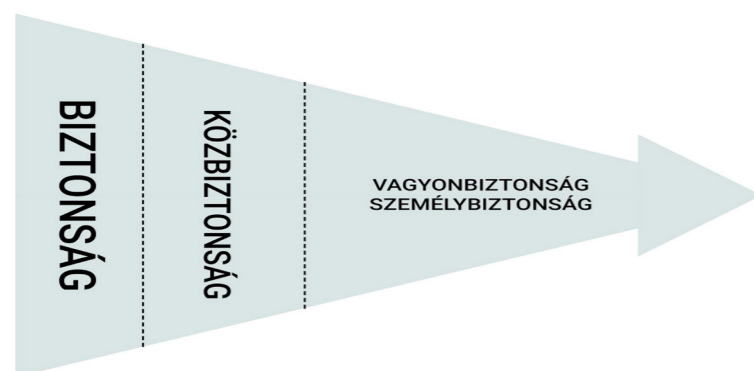
A város és szabadtertervezés léptékénél tágabb vonatkozásban elsőként említést kell tennünk a **környezeti biztonságról**, amely nem túl hosszú, néhány évtizedes használata alatt is jelentős változáson ment keresztül. Kezdetben dominánsan az emberiségnek a környezeti eredetű fenyegetésekkel szembeni biztonságát értették alatta, majd fokozatosan – anélkül, hogy az eredeti értelmezés gyengült volna – nyilvánvalóvá vált, hogy a biztonságos környezet akkor érhető el, ha **a környezet is biztonságban van az antropogén beavatkozásokkal szemben** (Fleischer, 2007).

Természetesen először azt kell definiálnunk, hogy mit értünk biztonság alatt. A magyar nyelv értelmező szótára szerint a biztonság "a dolgoknak, életviszonyoknak olyan rendje, olyan állapot, amelyben **kellemetlen meglepetésnek, zavarnak, veszélynek nincs, vagy alig van lehetősége**, amelyben ilyentől nem kell félni". A magyarázat azonban nem zárul itt le, a következő pontban így fogalmaz: "valakinek, valaminek (veszélytől, kártól, jogtalan beavatkozástól, bántódástól való) védett állapota, helyzete".

Fontos látni, hogy a biztonság minden esetben egy állapot, amely könnyen változhat. Berekék megfogalmazásában még pontosabban személyek és szervezetek azon állapota, melyet, a létüket, illetve rendeltetészerű működésüket veszélyeztető szándékos jogellenes magatartások és az azokkal szemben alkalmazott védelmi erőforrások együtthatása határoz meg (Berek et. al, 2016)

A fenti meghatározás újítása, hogy az állapot és a veszély mellett, a **biztonság fenntartása** érdekében végrehajtott intézkedéseket is megjelöli, mint a biztonság állapotát meghatározó tényező. Mindez már nagyon közel áll az építészeti bűnmegelőzéshez, hisz a definíció célja az épített környezet biztonságának fenntartásához szükséges eszközök és lehetőségek feltárása (Molnár, 2019).

Így már jobban érthető, hogy a biztonságos szabadterek tervezése hallatán elsősorban a bűnesetek megelőzését szolgáló, **élet-, vagyon- és közbiztonsági** szempontok alapján végzett környezettervezésre aszociálunk. Ennél azonban sokkal összetettebb a feladat, hiszen a biztonságos város- és környezettervezés számos egymáshoz kapcsolódó szakterület együttműködését feltételezi.



2. ábra. Biztonság-típusok viszonyrendszere. (forrás: saját)

A biztonságos környezet tervezése nem merül ki a közbiztonsági szempontrendszer érvényesítésében.

Ezen kívül, a biztonságos város és környezet megteremtése egyéb tervezési szempontok figyelembe vételét is feltételezi, amelyek részben szabályozottak, részben pedig egy adott ország vagy régió szabadtertervezési kultúrájának, illetve tervezői attitűdjének a függvényében valósulnak meg.

Közlekedésbiztonság. A közlekedés fő típusainak (gyalogos, gépjármű, kötöttpályás stb.) meghatározása, méretezése és térbeli megszervezése, az alternatív közlekedési lehetőségek kialakítása, a parkolás, a tömegközlekedés csomópontjainak feltárása és megközelíthetősége a biztonságos szabadterek tervezésének részét képezi.

Balesetbiztonság. A gyalogos közlekedési felületek akadálymentes úrszelvényeinek biztosítása, a jó minőségű és funkcionális burkolathasználat, információs rendszer és a tájékozódást segítő jelrendszer, továbbá számos egyéb az egyetemes tervezés témaköréhez kapcsolható objektum (lépcsők, rámpák, korlátok, fógózdók, utcabútorok stb.) megtervezése és kialakítása nagymértékben befolyásolja a biztonságos szabadterhasználatot.

Katasztrófabiztonság. A közterületek és városi szabadterek gyors és hatékony megközelíthetősége, infrastrukturális ellátottsága (pl. tűzoltók által használható vízcsapok, SOS hívásra alkalmas köztelefon) a katasztrófavédelem (rendőrség, tűzoltóság, mentőszolgálat stb.) járművei és eszközei számára ugyancsak a biztonságos város alapfeltételei.

A katasztrófabiztonság speciális esete az árvízbiztonság, amely a klímaváltozás hatásainak következtében kialakult extrém időjárási viszonyok miatt egyre gyakrabban előtérbe kerül. A rövid idő alatt nagy mennyiségben lezúduló esővíz ideiglenes tárolása, a lefolyás visszatartása illetve késleltetése ugyancsak speciális kialakítású objektumok és szabadterek (esőkertek, felszín alatti víztározók, drénrendszerek) és infrastruktúra tervezését igényli, amelyek a biztonságos szabadtertervezés részét képezik.

Egészségbiztonság. A városi szabadterek és általában a városi környezethasználat biztonságát a városklíma és az urbánus környezetszennyezés következtében kialakuló betegségek, egészségkárosodások ugyancsak veszélyeztetik. Az egészséges környezetminőség megőrzése, fejlesztése településtervezési és szabadtertervezési eszközökkel (zöldfelületi stratégia, zöld-kék infrastruktúra fejlesztés, klímaadaptációs tervezési megoldások, a környezeti elvárásoknak megfelelő növényhasználat) biztosítható. Az egészségbiztonság is a biztonságos város ismérve.

Közbiztonság. Az épített környezet, mint fizikai tér több szabálysértésnek (pl. köztisztasági szabálysértés - szemetelés), bűncselekménynek (pl. gépkocsi feltörése, zseblopás, garázdaság, rongálás) és a jogi tűrőhatárt ugyan meg nem haladó, de a társadalom nagy részét zavaró deviáns (pl. bandázás) magatartásnak is elkövetési helyszínül szolgál. Ezek egy része az élet és/ vagy a vagyonbiztonság (pl. rablás, kifosztás, rongálás) ellen irányul, de a társadalomra veszélyesség szempontjából sokkal kisebb súlyú cselekmények (pl. falfirka elhelyezése, garázdaság, rendbontás, köztéri alkoholfogyasztás) is ide értendők és kezelésük feladata az épített környezet tervezőinek és alakítóinak, valamint a környezetet használóknak is.

A **biztonságos szabadterek tervezése** tehát jóval több, mint a bűnmegelőzési vagy **közbiztonsági tervezési** elvek alkalmazása. A biztonságos szabadterek érdekében - a közbiztonsági elvek mellett - minden esetben alkalmazni kell az összes olyan tervezési elvet és előírást, amelyek a biztonságos szabadterhasználatot elősegítik és biztosítják. A szabadterek biztonságossá tételéhez alapvető fontosságú az üzemeltetés minősége, azaz a megfelelő és folyamatos karbantartás.

2.3. Bűnmegelőzés a szabadtereken

Mielőtt közvetlenül az építészeti bűnmegelőzés és a tájépítészet kapcsolatára rátérnénk, érdemes egy rövid kitekintést tenni a bűnmegelőzés fogalma és eszköztára irányába. Nem olyan egyszerű ugyanis meghatározni, hogy mit is értünk bűnmegelőzés alatt.

Az **Európai Bűnmegelőzési Hálózat** létrehozásáról rendelkező 2009/902/IB határozat értelmében a bűnmegelőzés *"kiterjed mindazokra az intézkedésekre, amelyek célja a bűnözésnek és az állampolgárok biztonságérzete hiányának mind mennyiségi, mind minőségi értelemben való csökkentése vagy az ahhoz egyéb módon való hozzájárulás, akár a bűncselekmények elkövetésétől való közvetlen elrettentés, akár a bűnözés lehetőségének és okainak visszaszorítására irányuló szakpolitikák és fellépések révén"*.

A definíció egyértelműen meghatározza az elérendő célokat, nem tesz azonban kísérletet arra, hogy akár csak példázó jelleggel is felsorolja az ide tartozó tevékenységek körét. Hogy is tehetné meg mindezt, amikor bűnmegelőzést végez a magánszemély, amikor zárja az ajtót, rácsot szereltet fel, jelszóval védi elektronikus eszközeit. Megelőzést végez a járőr, amikor az utcán tartózkodva látja el szolgálatát, de prevenciós célokat szolgál a térfigyelő kamerákat ellenőrző biztonsági őr is. Megelőzés zajlik, amikor szakemberek felvilágosító, tájékoztató foglalkozásokat, előadásokat tartanak idősek vagy éppen fiatalok számára, vagy valamilyen kampány keretében hívják fel a figyelmet bizonyos magatartások elkerülésére. A bűnmegelőzést segíti a kriminológus kutató, aki munkája során fontos megállapításokat tesz a bűnözést kiváltó társadalmi okok vonatkozásában. Bűnmegelőzési törekvéseket segít a szociálpolitika eszközrendszere, de a büntetés-végrehajtás valamennyi reintegrációs programja is.

A felsorolás hosszú, ugyanakkor korántsem teljes. Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy **a bűnmegelőzés lehet mindennapi gyakorlat, szakma, önálló tudományág, szakpolitika, adott esetben gazdasági tevékenység is.**

A tevékenységi körök és lehetőségek pontos meghatározása, teljes felsorolása tehát nem lehetséges, a bűnmegelőzés lényege a célok tükrében fogható meg. A bűnmegelőzés alapvető célja a korábban már definiált biztonság megteremtése, olyan állapot elérése, amelyben **a lehető legkisebb az esélye az áldozattá és az elkövetővé válásnak** is. Természetesen utópia lenne azt gondolni, hogy a bűnözés valaha megszűnik, ezért a cél a folyamatos esélycsökkentésre irányul.

Ehhez azonban tudnunk kell, hogy mely komponensek értelmezhetőek "esélyként" a bűnmegelőzés szempontjából. Ahhoz, hogy bűncselekmény valósuljon meg feltétlenül szükséges **az elkövető**, aki a tényleges jogsértő magatartást tanúsítja. Többnyire rendelkezésre áll **egy áldozat** (kivételet képez pl. az ittas járművezetés, kábítószer-használat), akinek a sérelmére a cselekményt elkövetik, és az esetek egy részében közvetítő közegként jut szerephez **a helyszín vagy az alkalom**, amely a bűncselekmény elkövetésének fizikai teret biztosít.

Amikor tehát bűnmegelőzést végzünk, ezen hármasra próbálunk meg hatást gyakorolni. A bűnmegelőzés **korai időszakában alapvetően az elrettentés eszközével** kívánták a bűnmegelőzést végzők befolyásolni az elkövető viselkedését, s elsősorban a büntetőjog eszközrendszerében látták a megoldást (generális prevenció). Úgy gondolták, hogy minél súlyosabb büntetést helyezünk kilátásba, annál nagyobb a visszatartó erő. Ez a tétel azonban később nem nyert igazolást, az elrettentés önmagában nem vezetett eredményre. Az elrettentés ezt követően is megmaradt, áthelyeződött azonban - az elsősorban fiatalok számára tartott

foglalkozásokon - a felvilágosítás eszköztárába. Az elrettentésen alapuló felvilágosítás során a következmények hangsúlyozása maradt a középpontban, ahelyett, hogy az emberi attitűd megváltoztatása, fejlesztése került volna előtérbe.

Az elrettentés filozófiáját elvető ún. **szociatív** bűnmegelőzés módszerei éppen ezért az egyént és annak szociális kompetenciáit fejlesztik, alkalmazásuk célja az énvédő és önvédő mechanizmusok kialakítása, a nemet mondás képességének elsajátíttatása, a tetteinkért és az azokból eredő következményekért történő felelősségvállalás megértetése.

A szociatív módszerek alapvetően **edukációs, fejlesztő programok**, hatásuk hosszabb távon, az információk személyiségbe történő beépülése révén hasznosulnak, tulajdonképpen a szocializáció folyamatának részeként értelmezhetőek. Ebben az esetben a biztonság közvetett módon kerül a fókuszba, azáltal, hogy a program résztvevői megtanulnak egymásra vigyázni, együttműködni, kommunikálni, tetteikért felelősséget vállalni.

A szociatív bűnmegelőzés az elkövetőre és az áldozatra egyaránt figyel, az egyén fejlesztése során mindkét "oldal" hangsúlyos szerepet kap. Vékony a jogi és az erkölcsi határ is az egyes cselekmények megítélése között. Az egyik pillanatban még valami jó heccnek tűnik, vicces tréfálkozásnak, a másik pillanatban már lehet bűncselekményt követünk el. Egy cselekmény kapcsán lehet áldozatok vagyunk, egy meggondolatlan válaszreakció azonban bennünket is könnyen és legalább ennyire gyorsan az elkövetői oldalra sodorhat. Gondoljunk például arra, ha a közösségi médiában egy képünk alá valaki sorozatosan negatív kommenteket küld, amelyek már elérik a zaklatás bűncselekményének határát. Dönthetünk úgy, hogy segítséget kérünk, feljelentést teszünk, jelezzük a problémát a szolgáltató felé, de közzé tehetünk az illetőről egy kompromittáló képet, visszavágva, megbosszulva a sérelmünket, de ebben a pillanatban mi magunk is elkövetővé válhatunk.

Tudni kell tehát dönteni, mérlegelni, és a meghozott döntések alapján végrehajtott cselekedetekért a felelősséget vállalni. A cél tehát az, hogy az egyes emberek olyan tagjai legyenek a társadalomnak, akik tisztában vannak a fentiekkel, és bírnak azon kompetenciákkal, amelyek révén képesek erkölcsileg és jogilag is helyes döntést hozni.

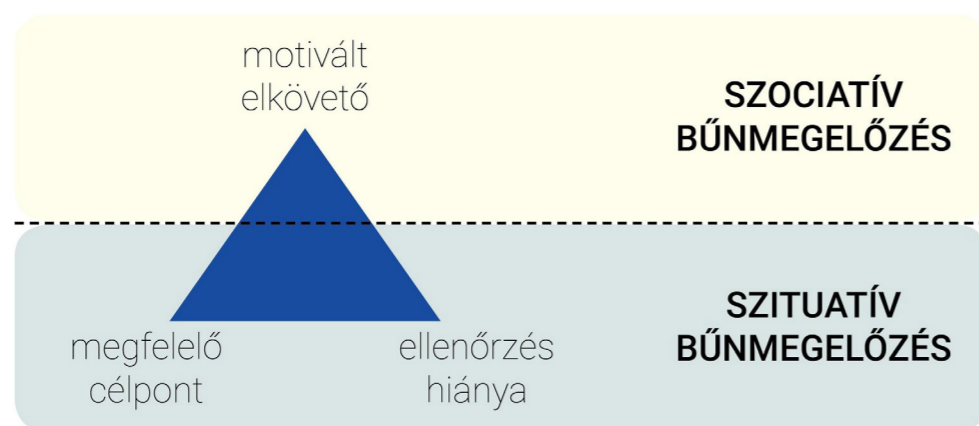
A bűncselekmény elkövetéséhez azonban sokszor a helyszín és a környezet, valamint a körülmények járulnak hozzá. A bűncselekmények egy részében ugyanis a régi közmondás érvényesül: alkalom szüli a tolvajt. Amennyiben rendelkezésre áll **a motivált elkövető, a célpont** és még **az ellenőrzés hiánya** is megállapítható, úgy minden adott az elkövetéshez. Sokszor tehát egy-egy bűncselekmény elkövetését az ideális körülmények együttállása idézi elő: egy felügyelet nélkül nyitva hagyott ablak, egy a fogasra helyezett kabát zsebében felejtett pénztárca, egy sötét sikátorban egyedül sétáló, telefonját a kezében tartó áldozat.

Ha megnézzük az előbbi példákat, a fizikai környezet megváltoztatásával a bűncselekmények elkövetése elkerülhető lett volna. Ha magasabbra helyezük vagy ráccsal látjuk el az ablakot, ha a fogast látható helyre helyezük, ha a sikátort kivilágítjuk az elkövetés esélye csökkenthető lett volna. Természetesen minden esetben megállapítható a sértett felelőssége, hiszen becsukhatta volna az ablakot, kivehette volna pénztárcáját kabátja zsebéből és a telefont sem feltétlenül kellett volna elővennie, de **ezúttal nem az embert, hanem a környezetet akarjuk megváltoztatni. Ez a szituatív bűnmegelőzés lényege.** Nem célja az emberi magatartás közvetlen megváltoztatása, tulajdonképpen humánumon kívüli megoldás. Ide tartoznak a térfigyelő kamerák, a riasztó rendszerek, a közvilágítás, a megfelelő méretű kerítések, valamint a házak szakszerű kialakítása, a parkok átláthatóságának biztosítása.

Lassan meg is érkezünk az építészeti bűnmegelőzés tudományterületéhez, amelyet, mint szituatív preventív eszköz sokáig alapvetően csak a fenti módszerekkel azonosítottak. Ennek megfelelően komoly kritikai ösztűz alá került, mondván nem jelent hosszútávú megoldást, nem ad válaszokat a bűnözést gerjesztő társadalmi folyamatokra, nem megszünteti, hanem térben, időben és tárgyában eltolja az elkövetést.

Mindezen kritikák azonban csak akkor fogadhatóak el, ha az építészeti bűnmegelőzés eszköztárát kontextusából kiragadva, egyedi megoldásokként próbáljuk meg értelmezni. Magától értetődő, hogy egy bűnmegelőzési szempontból jól kiválasztott kerítés valóban csak egyszerű, "eltolódást" eredményező megoldás.

Mégis hogyan válik mindez komplexszé? Mikortól tud tartós hatást kifejteni az egyénre? A válasz egyszerű: az építészeti bűnmegelőzés soha nem kizárólag technikai megoldások összessége volt. Jane Jacobs, Oscar Newman, Ray C. Jeffery és sok más gondolkodó is **az ember és a fizikai környezet kapcsolatára, és azok interakcióira és egymásra gyakorolt hatásaira fókuszált**. Jane Jacobs híres mondata ekképp hangzott: szemeket az utcára (Eyes on the street)!



3. ábra. Bűnelkövetési modell
forrás: saját

A **bűnelkövetési modell** (3. ábra) alapján tehát három dolog kell ahhoz, hogy egy bűncselekmény megtörténjen: motivált elkövető, megfelelő célpont és az ellenőrzés hiánya. Ha bármelyik elem hiányzik a háromból, akkor a bűncselekmény nem valósul meg adott térben és időben. A fenti ábra jól elkülöníti a korábban bemutatott szociatív és szituatív bűnmegelőzést. Míg a szociatív bűnmegelőzés eredményei hosszútávon tudnak igazán érvényesülni, addig a szituatív bűnmegelőzésnek éppen az a lényege, hogy azonnali hatást hoz. A célpontok eltüntetésével, az ellenőrzés, felügyelet biztosításával törekszik megghiúsítani a bűncselekményt. Az építészeti és szabadter-építészeti eszközök is a szituatív bűnmegelőzés típusába sorolhatók.

Az ember évezredek óta alakítja saját környezetét - a környezet azonban még ennél is régebb óta van hatással az emberre. A terek, amiket kialakítunk visszahatnak személyiségünkre és viselkedésünkre. Természetesen komplexen és hosszútávon. Ennek értelmében az építészeti és **tájépítészeti eszközöket - habár egy adott problémára fókuszálva alkalmazzuk leginkább - hosszútávon közvetetten és komplex módon az emberi viselkedésre is van hatásuk, tehát szociatívnak tekinthetők.**

A városi akupunktúra mindig a rövidtávú célokat helyezi előtérbe, ezért szituatívnak tekinthető. Azonban egy ilyen beavatkozást is komplexen, a rendszer egészét tekintve kell értelmezni. Célja, hogy beindítson bizonyos folyamatokat, példát vagy irányt mutasson. Még fontosabb azonban az általános városi minőség javítása, hiszen ez hosszú távon a városlakók jólétére és viselkedésére képes hatást gyakorolni.

A városi biztonság és biztonságérzet javítása szempontjából mind a két megoldás jelenléte fontos: tehát a **rövid, gyors, hely-specifikus megoldások** mellett az általános szabadterei **minőség javítása is cél**. Megfelelő tájépítészeti eszközökkel elérhető, hogy **mesterséges felügyelet nélkül is biztonságban érezzük magunkat a városi szabadtereinken.**

Joggal merül fel a kérdés: vajon milyen bűncselekmények megelőzését segítheti az építészeti bűnmegelőzés? Magától értetődő, hogy nem a csődbűncselekmény és egyéb gazdasági jellegű elkövetési magatartások megelőzését szolgálja, hiszen azok alapvetően nem kötöttek a helyszínhez, a fizikai környezethez. Érdeemes abból kiindulni, hogy az elkövetők többségének motivációja anyagi haszonszerzésre irányul. Nem véletlen, hogy a regisztrált, hatóság tudomására jutott bűncselekmények 60-70%-a minden évben a **vagyon elleni bűncselekmények** körébe tartozik. Ezen bűncselekmények elkövetési tárgya, azaz a megszerzendő értéktárgy sok esetben az épített környezetben lelhető fel. Ide sorolhatók a kerékpár- és a gépjárműlopások, de ide érthetjük a betöréses lopásokat is, mely utóbbiak alapvetően a magánlakásokba történő behatolással kerülnek elkövetésre, de a bejutás a közterületi épített környezeten keresztül valósul meg. Nem mindegy tehát, hogy egy családi házat mennyire takarnak az utcán lévő bokrok és fák, vagy mennyire erődítményszerű a kerítés. A magas, áthatolhatatlannak tűnő kerítések hamis biztonságérzetet keletkeztetnek, mert ami egyik oldalról védi a tulajdonost, másik oldalról védi az elkövetőt, hiszen ha már a kerítésen túlra jutott, szabadon tevékenykedhet.

Az előbbieknél súlyosabb elkövetési magatartás a **rablás, ahol az erőszak vagy a fenyegetés közvetlenül személyre irányul**. Ilyen esetekben azonban sokszor a fizikai környezet közrehatása is megállapítható: sötét utca vagy aluljáró, kivilágítatlan sétány, átláthatatlan parkok, a kilátást takaró növényzet, rosszul megvilágított lépcsőház segítheti az elkövetőt. Bár a rablások száma viszonylag alacsony az éves statisztikákban, a szubjektív biztonságérzetre, a világról alkotott véleményünkre gyakorolt hatása mégis rendkívül komoly és káros. Egy-egy a médiában vagy ismerőstől hallott ilyen eset alapjaiban ingathatja meg a társadalomba vetett bizalmunkat, s talán indokolatlan félelmet is generálhat. Ha mindehhez biztonságosnak nem tűnő környezet is párosul, nehéz az embereket az utcára csalni és közösségi életre hívni.

Hasonlóképpen rontja a biztonságérzetünket a **kifosztás bűncselekménye**, amely során az áldozat védekezésre képtelen állapotát használja ki az elkövető. Tipikusan ilyen az utcán, vagy tömegközlekedési eszközön történő éjszakai alvók megkárosítása. Ebben az esetben a felelősség elsődlegesen az áldozaté, de korántsem mindegy, hogy egy utcai pad hova és hogyan kerül kihelyezésre, mik takarják vagy teszik vonzóvá a helyszínt az elkövető számára.

Természetesen vannak tisztán erőszakos indíttatású bűncselekmények is, úgy mint a **rongálás, vagy éppen az azon belül definiált graffitizés**. Az épített környezet megfelelő kialakítása, eszközeinek kiválasztása megoldás lehet ezek számának csökkentésére.

Sajnos vannak ennél súlyosabb és a társadalom által még inkább elítélt elkövetési magatartások. Ide tartoznak **az élet- vagy testi épség elleni bűncselekmények** (pl. testi sértés, emberölés), de sajnos előfordulnak **szexuális indíttatású deliktumok** is az épített környezetben. Fontos ezért ügyelni arra, hogy egy futópálya, egy kerékpár út, egy megállóból kivezető járda, ösvény hogyan kerül kialakításra. Bátorítja-e az épített környezet nyújtotta lehetőség-együttes az elkövetőt cselekménye megvalósításában?

A fentiekén túl nagyon fontos a karbantartottság kérdése, hiszen az elhagyott, gondozatlan területek további jogsértő magatartásokat segíthetnek elő. Tipikusan ilyen a **kábítószerhasználat és a prostitúció**, amelyeknek kiváló helyszínéül szolgálhatnak a nem megfelelően karbantartott és üresen hagyott épületek, parkok, területek. Az agresszív vagy jogsértő magatartás nagyobb eséllyel fordulhat elő elhagyott, gazdátlanok tűnő helyeken.

3. RÉGI ÉS ÚJ VÁROSTERVEZÉSI ELVEK, MEGKÖZELÍTÉSEK

A biztonságos szabadtervezés, mint a tájépítészeti tervezés része, közvetlen vagy közvetett módon évszázadok óta foglalkoztatja a környezet alakításával foglalkozó szakembereket.

Az európai várostervezés hagyományosan az integráció elvét követte. Történelmi városaink fejlődése, a **különböző társadalmi csoportok együttélését, „szimbiózisát” tükrözi**. Különösen érvényes ez a megállapítás azokra a településekre, amelyek földrajzi elhelyezkedésük következtében több népcsoport, több eltérő kultúra együttélése, keveredése folytán alakultak ki. Ezek a települések nemcsak a funkciók (vallási, kereskedelmi, lakó, munkahelyi, adminisztratív, kulturális, rekreációs stb.) finom keveredése, hanem az etnikai gyökerek különbözősége és sokszínűsége is hozzájárult a városi élet gazdagításához. Olyan multifunkcionalitásról beszélhetünk ezekben az esetekben, amely Európa számos vidékén több évszázados településfejlődési hagyományt teremtett.

Az ipari forradalommal egy népvándorlás jellegű **városokba áramlás** vette kezdetét, amelynek környezeti és társadalmi hatásai a 20. században sajátos városépítési ideológiákat, beavatkozási stratégiákat váltottak ki. Ezek a stratégiák egy viszonylag állandó értékrendre épültek, amelynek egyrészt az egészségügyi és a szociális gondoskodás, másrészt a hagyományos, a szép, rendezett városi struktúrák iránti elkötelezettség voltak az alappillérei. A technológiai változások óhatatlanul **társadalmi változásokhoz** vezettek. C.G. Jung szerint épp az ipari forradalomnak köszönhetően egy „deszakralizálódott világban” élünk.

A modernista városrendezés funkcionálisan tagolt településszerkezet létrehozására törekedett, de azt nagy kiterjedésű, monofunkcionális egységekből kívánta felépíteni. Legjellegzetesebb produktuma, a lakótelep, tisztán mutatja ezt. A funkciók keveredésének elve háttérbe szorult, az addig érvényes, emberléptékű struktúra megváltozott. Különös jelentőséget nyertek ezáltal a történelmi városrészek és szabad terek. A városi szabadterek rehabilitációja, tervezése, fenntartása a várospolitikai részeként olyan összehasonlítható jellegű vizsgálati és értékelési metodikát igényel, amely a szabadterek sajátosságait és a fenntartás eszközeit, ill. mechanizmusait is figyelembe veszi. Annál is inkább, hiszen a jelenkor társadalmi-gazdasági viszonyai között a város többet jelent az egyszerű fizikai megjelenésénél, a városképnél. **A városi szabad teret ma már nem elsősorban fizikai mivoltában, hanem az azonosságok, a különbözőségek, az időbeni eltérések viszonylataiban kell értelmezzük.** De a város gyökereket is jelent, a városi életforma pedig azonosulást feltételez az adott településsel. A szabadtervezésnél tehát elsőrendű szempont a szakterületi felelőségek integrációjának vagy éppen szétválásának leszögezése, és a bűnmegelőzés, a biztonságos szabadterek tervezése ennek szerves részét képezi. Annál is inkább, hiszen napjainkban a város- és szabadtervezési hagyományok részleges újraértelmezése történik, a migrációs tendenciák erősödése folytán.

3.1. A biztonságos szabadterek tervezéséhez kapcsolódó tervezési stratégiák és irányelvek

A szakirodalmi áttekintés során tárgyalt témakörök elemzésének és értékelésének eredményeképpen az a feltevés körvonalazódott, hogy az általános, illetve a biztonság témakörét illető speciális tervezési szempontok között jelentős átfedések adódnak, ami a különböző városlakók környezethasználati igényeinek nagymértékű átfedéséből ered (ld. még: Szaszák, 2018). Ebben a fejezetben feltárjuk, hogy az általános

(hagyományos) tervezési szempontok közül melyek azok, amelyek a biztonságot is előmozdítják, illetve hogy mennyire biztonságos és mennyire érződik biztonságosnak egy város vagy szabadtér, ha olyan szemlélettel tervezik, amelynek az emberek állnak a fókuszában.

A klasszikus, illetve kortárs város- és szabadtértervezési stratégiákban egymáshoz szorosan kapcsolódó irányelvek mentén fogalmazódnak meg a célkitűzések. Ezen irányelvek és stratégiák a 2.2. fejezet biztonságos szabadtérek ismérveit jelentő biztonság-típusok kapcsán is szóba kerültek, ebben a fejezetben pedig kibontjuk a köztük lévő összefüggéseket. Ezek az átfogó elvek minden **kortárs város- és szabadtértervezési stratégiában** felfedezhetők, és inkább csak a hangsúlyok tolnak el valamely irányba.

A biztonságos városok, illetve azokon belül is **a biztonságos szabadtérek tervezéséhez kapcsolódó irányelvek** (valamint a rájuk épülő fejlesztési, tervezési és értékvédelmi stratégiák) az alábbiak:

- biztonság, biztonságérzet (biztonságos város, biztonságos szabadtérek tervezése, építészeti bűnmegelőzés)
- fenntarthatóság, smartness (fenntartható város, okos város, városökológia, környezetvédelem)
- közösségi közlekedés, kerékpározás és gyaloglás, városi mobilitás (gyalogos város, kerékpáros város, autómentes város, fenntartható városi mobilitás)
- egészség, jóllét, élhetőség (egészséges város, élhető város)
- egyenlő esélyű hozzáférés, önálló hozzáférés, akadálymentesség (egyetemes tervezés, inkluzív dizájn)
- társadalmi részvétel, társadalmi befogadás, inklúzió (egyetemes tervezés, inkluzív dizájn, közösségi tervezés, landscape democracy)
- családbarát, időbarát, felhasználóbarát, barátságos, kényelmes használhatóság (egyetemes tervezés, inkluzív dizájn, közösségi tervezés, landscape democracy)
- esztétikus, átlátható környezet (kortárs szabadtértervezés, kulturális örökségvédelem)

3.2. A biztonságos szabadtérek tervezéséhez kapcsolódó elvek megjelenése a klasszikus és kortárs város- és szabadtértervezési stratégiákban

A klasszikus szabadtértervezési stratégia kortárs vonatkozásai

Jelen fejezet bevezetőjében már szóltunk a városok használatával kapcsolatos változásokról, amelyek meghatározzák a tervezési és fejlesztési stratégiákat is. Ezek a stratégiák elsősorban a városi közterekre helyezik a hangsúlyt, de a szabadtérek szempontjából fontosnak tartjuk a városi zöldfelületek szerepét is, ezért ezen a ponton röviden összefoglaljuk a klasszikus parktervezési stratégia változásait.

A múltbéli és kortárs parktervezési paradigmák összevetéséhez Fekete és munkatársai (2016) kutatásából indultunk ki, amely szerint az angol tájképi kertek parkhasználati szokásai az első tervezés óta csekély mértékben változtak. Napjainkban a **rekreációs potenciál** az elsődleges, csupán a hangsúlyok tolódtak át némileg, részben a városokba áramló népesség számának a növekedésével: **a szabadidős tevékenységek, a természetben eltöltött idő egészségre és emberi jóllétre gyakorolt hatása került a fókuszba**. Az eltolódás tetten érhető a promenádok, sétányok, ösvények hierarchikus rendszerének felfogásán is, amely túlmutat a térkompozíció esztétikai minőségén: az útvonalaknak a zöldfelületi funkciók és attrakciók feltárása is a feladata. Ugyanakkor elmondható, hogy a 200 éves Paxtoni tervezési alapelvek a mai napig érvényesek

és – a hangsúlyeltolódást szem előtt tartva – alkalmazhatók. A **természet adaptálása és a fenntarthatóság biztosítása** a kortárs szabadtér-megújítások elsődleges céljaival is egybecsengenek, továbbá a parkok alapvető értékeként a lakosság által sokszor megnevezett természetszerűséget is elősegítik. A növényzet továbbá a portól, zajtól és az esztétikai **szennyezéstől való védelmet** is ellátja. Az építmények elhelyezése az **esztétikai értéken** felül lehetőséget teremt az **infrastrukturális fejlesztésre**: a parkok arculatába illő létesítményekben helyet kaphatnak az alapvető közszolgáltatások (pl. köztéri illemhely, vendéglátóhely). Összefoglalóan elmondható, hogy a korábbi és jelenlegi tájépítészeti tervezési alapelvek, ill. parkhasználati szokások között nagy az átfedés, és ennek köszönhetően akár egy történeti kert is képes lehet befogadni kortárs igényeket kielégítő, hangsúlyjaiban eltérő, de alapjaiban azonos funkciókat a történeti karakter sérülése nélkül (Fekete, 2016).

Fenntartható város (Sustainable city)

A fenntartható fejlődés előmozdítása, az örökség- és értékvédelem, a biztonság, a jólét és az emberi jogok biztosítása, a bűnmegelőzés, a társadalmi igazságosság és egyenlőség a Lisszaboni Szerződés 2. cikke szerint az EU átfogó és alapvető célja (EUR-Lex, 2019). A **fenntartható** fejlődés a gazdasági növekedés, a társadalmi haladás és a környezetvédelem érdekeinek összhangba kerülését célozza, és az imént sorolt irányelvek ezen stratégia integráns részét képezik, amelyek nyomán fenntartható szabadtérek szülehetnek. Az ilyen szabadtérek ismérvei az egyenlő esélyű használhatóság, a későbbi adaptálhatóság a jövő változó igényeire, és a rendszer rugalmasságán alapuló gazdasági fenntarthatóság.

A fenntarthatósággal rendszerint karöltve jár a városi mobilitás fogalomköre. Az autók visszaszorítása, és ezzel egyidejűleg a gyalogos és kerékpáros infrastruktúra fejlesztése globális érdek. A **közösségi közlekedés, kerékpározás és gyaloglás** népszerűsítése a városok élhetőségéhez és az egészséges környezet biztosításához is nagyban hozzájárul (ld. Ekés, 2018).

A fenntartható fejlődés és a biztonság térben leképződő viszonyrendszerének tárgyalásakor fontos megemlítenünk a 2012-ben megrendezett Rio+20 Fenntartható Fejlődés Konferenciát, amely a 2015 utáni Fejlesztési Agenda keretében elindított egy nemzetközi folyamatot a fenntartható fejlődési célok (SDG-k) kidolgozására. A harminc ENSZ-tagállam képviselőiből álló Nyílt Munkacsoport 2014-ben terjesztette elő a 17 célt megjelölő javaslatát. (Faragó, 2012) A 11. cél irányozza elő a **városok és települések inkluzív, biztonságossá, rugalmassá és fenntarthatóvá tételét**, és hangsúlyt fektet továbbá a **közösségi részvételt támogató településtervezésre** (ENSZ, 2014).

A biztonságos környezethez bizonyos helyzetekben szükséges speciális megoldások, valamint a fizikai akadályok felszámolása olykor helyigényes, azonban szerves részét képezi a fenntartható fejlődés releváns stratégiáinak. A fenntartható fejlődés záloga továbbá a **hátrányos helyzetű emberek társadalmi integrációja**, és ebből következően az integrációra, illetve az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítására fordított költség megtérülő beruházás. Ezen felül a humanizmus talajába gyökerező alapvető emberi jogok eszméje deklarálja az egyén – nem számszerűsíthető – értékét. A humanizmus támogatja a természettudományt, a természettudomány pedig az egyik, ha nem a leghatásosabb eszköz az emberiség és a Föld megmentésére (amire igaz ugyanakkor, hogy éppen a technikai civilizáció sodorta bajba). Arról a korábbiakban már volt szó, hogy az emberi jelenlét, az élet alapvető a települések biztonságossága szempontjából. A minél változatosabb használatok megfelelő térbeli megfogalmazásával a nap nagy részében jelen lesznek a köztereken valamely vagy több generáció képviselői, ezzel elősegítve a **természetes felügyeletet** és csökkentve a bűncselekmények kockázatát. Ugyanakkor fontos hangsúlyt helyezni a társadalmi pillérre, és ezen belül az

egyén felelősségére is: az adott közteret használó közösség tagjaiban környezeti nevelés segítségével tudatosítani kell, hogy a különböző funkciók térbeli egymásmellettsége lehet némi zavarás forrása, de ha az emberek tisztában vannak a pezsgő élet biztonságra, ill. térélményre gyakorolt jótékony hatásaival, akkor a szubjektív élményük mégis pozitív lehet a környezetüket illetően.

Okos város (Smart City)

„A smart city, azaz az okos város gyűjtőfogalmával leírt jelenség elsősorban a **fenntarthatóság, a hatékonyság és a széleskörű részvétel fejlesztési prioritásai** mentén csoportosít szolgáltatásokat, döntési mechanizmusokat és infokommunikációs technológiai megoldásokat. A kifejezés háttérben a kortárs településfejlődés és gazdasági innováció egyik legfontosabb jelensége, a **városok és a digitális technológiák integrációja** áll. Az okos városokban a technológiai és az intelligens szolgáltatási megoldások komplex, életminőségről, hatékonyságról, ökológiai és gazdasági fenntarthatóságról szóló célok eszközei, amelyek más eszközökkel együtt alkalmazva tudnak sikeresen működni az alábbi prioritások mentén:

1. A szolgáltatások minőségének és hatékonyságának javítása
2. Az energia és más erőforrások takarékosabb felhasználása
3. Az állampolgárok bevonása és az életminőség javítása
4. Gazdaságilag önfenntartó rendszerek megalkotása.

Egy várost akkor nevezünk okosnak, ha fenntartható gazdasági fejlődését a hagyományos és digitális infrastruktúrába, humán és társadalmi tőkébe való kiegyensúlyozott befektetés révén, az érintett közösség érdekeltjeinek bevonásával, **aktív részvételével, környezettudatos módon éri el.** (...) Fontos kiemelni két, az innovatív megoldások mellett megjelenő tényező fontosságát: a folyamatos kommunikáció, amelyben minden érintettet folyamatosan naprakészen kell tartani az okos város program fejleményeiről; valamint az oktatás, amelynek segítségével megismertetjük az érintettekkel a fejlesztések használatát." (Kulcsár 2015)

A kortárs várostervezőktől gyakran hallani, hogy a 21. sz. olaja az adat, az adatvezérelt városfejlesztés pedig a jövő trendje. A városokról szóló digitális háttérbázisba a múlt és a jelen minden rétegét be lehet táplálni különböző formában és nyelveken, ami által a **helyel kapcsolatos összes információ széles körben hozzáférhetővé válik.** A Smart-konceptió alkalmas az inkluzív hozzáférés megteremtésére, az oktatás-ismeretterjesztésre – és ennek révén az érzékenyítésre és az identitás kialakulásának ösztönzésére –, a praktikus információ nyújtásra interneten és okoseszközökre fejlesztett applikációkon keresztül, az ökológiai és fenntartható üzemeltetés bonyolítására, stb. A Smart-technológiák bevezetése **a fiatalabb generációkat is a szabadterekre csábíthatja.** A szabadban eltöltött idő növekedése pedig közvetlen módon járul hozzá az egészség és a jóllét előmozdításához. A digitális technológiák rejtette potenciál kiaknázásával – például az örökségvédelem vagy egyéb szempontok érdekében – az eszközölnél fizikai beavatkozás mértéke is csökkenthető, ami egyben a városhasználók közös érdeke is (Szaszák, 2018a).

Élhető város (Liveable city – Jan Gehl)

Gehl egy 2016-ban adott interjújában az alábbiakban adja meg a várostervezés öt legfontosabb alapelvét az élhető, fenntartható és egészséges városért [Jan Gehl 2016]:

- (1) *Stop building "architecture for cheap gasoline.* Ne az olcsó üzemanyag irányítsa a városfejlesztése-

ket, mert különben a gyalogostávolságnál messzebb fekvő városrészek indulnak fejlődésnek, és az ember egész életében autóban ül, ami megrövidíti az életét. – A szabadban eltöltött idő emberi **egészségre** és jóllétre gyakorolt jótékony hatásai csak akkor érvényesülhetnek, ha az embernek van ideje, módja és kedve kimenni a levegőre, azaz a **biztonságos környezethasználat és mobilitás** feltételei is adottak.

(2) *Make public life the driver for urban design.* A várostervezés pillére az emberi jelenlét ösztönzése, hogy az emberek ne gubózzanak be, hanem sétáljanak, közlekedjenek gyalog, és töltsenek több időt a szabad levegőn. Ha élet van a köztereken, akkor **biztonságosabbá**, izgalmasabbá és érdekesebbé válnak, és a társadalmi befogadást is előmozdítják.

(3) *Design for multisensory experiences.* Ingergazdag környezet kialakítása a cél, mely szimultán az összes érzéket stimulálja, hogy a használók ki tudják használni a képességeiket és **biztonságosan mozoghassanak** a térben és kényelmesen használni tudják azt.

(4) *Make transportation more equitable.* Egyenlő eséllyel használhatóvá kell tenni a tömegközlekedést, hogy a magasabb árak miatt a városközpontból kiszorult emberek se kényszerüljenek autóba, mivel ez egyenlőtlenséget szül: a peremkerületekben élő, alacsonyabb jövedelmű emberek többet költenek az ingázásra, mint a városközpontban élő magasabb jövedelmű rétegek. A **fenntartható**, azaz a közlekedésbiztonságot is garantáló várostervezés alapvetése, hogy a közlekedési környezetből fenntartható mobilitási környezet legyen, azaz a városlakók el tudjanak jutni közösségi közlekedéssel az úticéljukhoz, de ugyanakkor ez ne eméssze föl a környezetüket.

(5) *Ban cars.* A városokból ki kell tiltani az autókat, hogy az emberek ne szoruljanak ki a terekről, amik így **barátságosabbá, még hívogatóbbá és befogadóbbá** válhatnak – ez pedig hozzájárul a biztonság és a biztonságérzet növekedéséhez is. A dugóban eltöltött idő kiszámíthatatlan holtidőt termel, így gazdaságilag is kedvezőtlen helyzetet teremt, a **több autó nagyobb baleseti kockázatot** jelent, és a **levegőminőséget is károsan befolyásolja**, az egészségbiztonságot veszélyeztetve.

Gehl fentebb sorolt öt alapelve (Gehl, 2016) a várostervezés inputjairól nyújt átfogó képet. 1987-ben született munkájában azonban részletekbe menően is tárgyalja az élhető tér alakításának szempontjait, amelyek jelentős átfedést mutatnak az átlagos és az átlagtól eltérő igények tekintetében, alkalmazásuk tehát minden városlakó számára élhetőbb, biztonságosabb környezetet teremt. Ezen szempontok közül a biztonságához kapcsolódóak elsősorban a fizikai erőfelfejtés fizikai és tudati mérséklésére (azaz az akadálymentességre), a környezet vonzóbbá, élőbbé, ingergazdagabbá, áttekinthetőbbé és diverzebbé tételére, ill. a műszaki minőségre vonatkozó javaslatok. Összefoglalóan megállapítható, hogy a városi szabadterek biztonságossága fokozódik, ha olyan szemlélettel **tervezik, amelynek nem az infrastruktúra, hanem az emberek állnak a fókuszában.**

Egészséges utca (healthy streets)

A természet emberi **egészségre és jóllétre** gyakorolt hatásának bemutatásához, a zöldfelületek ökológiai funkciójának tekintetében fontos megemlíteni a táj- és településökológiai szakterület elmúlt évtizedekben lezajló fejlődését, valamint előtérbe kerülését a tervezés vonatkozásában is. Az ökoszisztéma-szolgáltatások, az ökológiai hálózatok, az ökoszisztémák közti kapcsolatok jelentőségét a városban mint sajátos ökoszisztémában is felismerték (Szilágyi, 2012). Benedict és McMalon (2002) szerint napjainkra már tudatosult a kapcsolat a **zöldfelületekhez való hozzáférés és a fizikai jóllét, az egészség** között. Ugyanakkor az urbanizáció és a szürke infrastruktúra területi térhódítása komoly kihívást jelent, mivel növeli a fragmentációt mind a tájban, mind az ökoszisztémákban, továbbá megosztottságot idéz elő társadalmi és gazdasági tekintetben is, és az ember természettől való elidegenedéséhez vezet (Benedict, 2002). Ezzel egyidejűleg,

a városi lakosságszám növekedésével nem csupán a városi zöldfelületek ökológiai jelentősége fokozódik, hanem a természetbe kikívánczoló emberek száma is gyarapodik. Láthatjuk tehát, hogy a természethez való egyenlő esélyű hozzáférés, ember és természet találkozásának lehetővé tétele kulcsszerepet játszik az emberi egészségben és jóllétben.

Az **egészség és a jóllét** előmozdítja a **társadalmi részvételt**, és ezáltal a **gazdasági fejlődést** is. A gyalogos- és kerékpáros közlekedési módokat előnyben részesítő stratégiák nyomán fokozódik a városlakók egészséges környezetben folytatott fizikai aktivitása, ami hozzájárul az autók jelentőségének csökkentéséhez, és ezáltal a légszennyezettség és a közlekedési balesetek számának mérsékléséhez, ez pedig az egészségügyre fordítandó források egy részének más területeken való felhasználását teszi lehetővé, ami az előregedő társadalmakban fokozott jelentőséggel bír.

Az egészséges utca koncepciója Lucy Sanders egészségügyi és közlekedési szakembertől származik (Járókelő, 2019). Szempontrendszer az alábbiakat foglalja magában:

- (1) Legyen tiszta a levegő
- (2) Az emberek érezzék jól magukat az utcán
- (3) Legyen mit látni és csinálni
- (4) **Legyen biztonságos**
- (5) Szívesen sétáljanak és biciklizzenek rajta az emberek
- (6) Ne legyen túl nagy zaj
- (7) Legyen hely félreállni és megpihenni
- (8) Legyenek árnyékos és védett zugai
- (9) Egyszerű legyen átkelni az úttesten
- (10) Mindenki érezze otthon magát az utcán

Az egészséges utca kritériumai között szerepel a biztonság, a többi kritérium pedig közvetve implikálja a biztonság és a biztonságérzet alapvető fontosságát. „Az emberek nem szívesen sétálnak, bicikliznek vagy utaznak közösségi közlekedéssel, ha veszélyesnek találják az utcát. Éppen ezért fontos, hogy mindenki biztonságban érezze magát az utcákon éjjel-nappal, legyen szó akár közlekedés- vagy közbiztonságról.”

8 80 cities

A fent nevezett stratégia tulajdonképpen az egyetemes tervezés eszméjén alapul, amelynek alapfeltétele az akadálymentesség. Azt vallja, hogy ha a városok jól használhatók egy 8 és egy 80 évesnek egyaránt, akkor mindenki számára jól használhatók és egyenlő eséllyel hozzáférhetők. Az **akadálymentesség** globális eszméjének a jelentőségét támasztja alá, hogy a fogyatékosokkal élő, továbbá a személyes kapcsolatokkal hozzájuk kötődő, közvetve érintett emberek a társadalom jelentős részszámba képezik. Emellett a demográfiai tendenciák a fogyatékos emberek számának nagymértékű gyarapodása felé mutatnak a fejlett országok társadalmában, az élettani hanyatlás következtében tartósan és véglegesen képességkárosodással élő időskorúak arányának folyamatos növekedésének eredményeként. Egy ilyen jelentős kisebbség társadalomba integrálása alapvető feladat. A téma aktualitását támasztja alá a fokozódó urbanizáció, azaz a városok népességszámának gyors és nagymértékű növekedése is.

„**Akadálymentes az épített környezet akkor, ha annak kényelmes, biztonságos, önálló használata minden ember számára biztosított, ideértve azokat az egészségkárosodott egyéneket vagy embercsoportokat is, akiknek ehhez speciális eszközökre, illetve műszaki megoldásokra van szükségük**” (Étv. 1997: 2. § 1.).

Az akadálymentesség kritériumainak objektív és szubjektív komponensei egyaránt vannak. Az objektív komponensekre a fizikai akadálymentesítésben, a szubjektív komponensekre a környezetpszichológiában kereshetjük a választ. Ezen komponensek figyelembe vételéhez az érintettek megkérdezése, bevonása is elengedhetetlen („Semmit rólunk nélkülünk”-elv). Éppen ezért az egyik feltörekvő kortárs várostervezési trend a társadalom, a **helyi közösségek bevonása** a tervezésbe, azaz a közösségi tervezés (Participatory planning és design). A városfejlesztésekben a civilek szerepe egyre jelentősebb. A „city making” koncepciója arról szól, hogy a helyi közösség, a civilek, a társadalmi vállalkozások hogyan tudják a saját városukat **alulról építeni**. Ez egy kedvező tendencia, mivel a rendkívül komplex városokat nagyon nehezen lehet felülről tervezni, míg a megfelelő szakemberek bevonásával a civil energiák mediálhatók, és a hálózatépítés segítségével előmozdítható az **együttműködés**. Ez a helyi közösségek, a városok és az átfogó európai intézmények közös érdeke. A civilek bevonására az előbbiekben említett **digitális technológiák** használata igen hasznos eszköznek bizonyul, mivel láthatóvá teszi az embereket és a helyi szolgáltatásaikat, ezzel támogatva a helyi erőforrások nyereségszerzését, és ezáltal a közös munkát az anyagi támogatásért vívott versengés helyett. Ebben a folyamatban **kulcsszerepe van a megfelelő kommunikációnak, és a közös döntéshozatalnak**: erős civil háttérbázisra van szükség a városok biztonságosság felé mutató fejlesztéséhez (Polyák, 2018).

„*Egyetemes tervezésen a termékek, a környezet, a programok és szolgáltatások oly módon történő tervezését értjük, hogy azok minden ember számára a lehető legnagyobb mértékben hozzáférhetőek legyenek: adaptálás, vagy speciális tervezés szükségessége nélkül. Az egyetemes tervezés nem zárhatja ki a fogyatékosokkal élő személyek csoportjai számára szükséges támogató-segítő eszközök és technológiák indokolt esetben történő használatát.*” (2007. évi XCII. törvény: 2. cikk)

Az egyetemes tervezés stratégiája a **szociális és az esélyegyenlőségben megmutatkozó különbözőségekből indul ki**. A hangsúlyt az utólagos akadálymentesítés helyett a megelőzésre helyezi. Eredményképp olyan termékek és szolgáltatások jönnek létre, amelyek adaptáció nélkül kielégítik a különböző felhasználók időben és térben változó igényeit, azaz gazdaságossági és esztétikai szempontból is kedvezőek (Szászák, 2016b), továbbá fenntarthatósági, azon belül is az idősödő társadalom kérdéskörében gyökerező problémákat is képesek kezelni [Kele 2009], így számos ponton átfednek a biztonságos szabadterek tervezésének stratégiájával is.

Demokratikus szabadterek, inkluzív szabadterek (Landscape democracy, Inclusive open spaces)

A szabadterek szintjén a közösségi tervezés során a **helyi közösség igényeinek megismerésén, az identitás, kötődés erősítésén, a szemléletformáláson van a hangsúly** (ld. Ökotárs, 2008). A kiadvány szerint arra a kérdésre, hogy „Mitől lesz jó egy közösségi tér?”, az emberek gyakran használják a „**biztonságos**”, „szórakoztató”, „elbűvölő” vagy „**barátságos**” kifejezéseket. Továbbá a kényelem és az összkép szempontjából nézve „a **biztonságosságról** és a tisztaságról alkotott kép, a környező épületek nagysága és a hely jellege, bája sokszor döntően befolyásolja, hogy az emberek szívesen járnak-e az adott helyre”. A közösség bevonásának jelentőségét támasztja alá továbbá, hogy az alulról építkező (bottom up) tervezés **erősíti az identitástudatot, növeli a felelősségérzetet**, és ezáltal előmozdítja a biztonságot. Ezekon felül gazdaságilag is **fenntarthatóbb** modellt eredményez, mivel az olyan köztérek fenntartásában, amelyet sajátjuknak éreznek, a helyi közösségek, a civilek is részt vesznek, ezzel segítve a városvezetés munkáját és a város élhetőbbé tételét.

Összefoglalásképpen elmondható, hogy társadalom, környezet és egyén érzékeny kölcsönhatásban áll egymással. Ennek a viszonyrendszernek a részletes elemzése elvezet a **humán téri szükségletek hierar-**

chiájának – a térhasználati Maslow-piramisnak – a finomításához. A tervezés eredményeképp megvalósuló akadálymentesítési szintek a fizikai akadálymentesítéstől az egyetemes használhatóságig terjednek, az általuk mutatott, és egyben befolyásolt **társadalmi hozzáállástól** függően. A jogszabályi fogalom-meghatározások között már megismert akadálymentesítési követelmények esetén az önálló használat került a piramis aljára, mivel, ha ez a feltétel nem teljesül, **segítség nélkül az egyén teljesen kizáródhat a környezethasználatból**. A következő szinteken levő biztonság és kényelem a környezethasználat minőségét befolyásolják, a csúcson elhelyezkedő inklúzió pedig a társadalmi befogadottságot is magában foglalja.

Az egyes észlelési szinteken, a téri szükségletek teljesülésének mértéke szerint különböző kérdésekkel írható le a környezethasználó viszonyulása, amelyek a térszervezéssel alakított környezet szupportivitásától függően a következőképpen szólnak: (1) A térelemek fizikai tulajdonságainak szem előtt tartása eredményeképp előálló fizikai használhatóság esetén: „Mit tudok itt csinálni?” (2) A környezeti tényezők tudatosan alkalmazott kontraszthatás révén érzékelhető környezetben: „Hogyan tudom csinálni?” (3) A téri relációk megfelelő kompozíciójának köszönhetően az észlelés szenzoros folyamata során leképzett térészlelet leírására: „Milyen esztétikai élményem lehet ebben a térben?” (4) A tervezés kultúrára alapozottságának és emberijelenlét-központúságának függvényében, az észlelés érzéki (szenzoros) és kognitív (tapasztalati, kulturális) folyamatain keresztül kialakuló, a szociokultúrát befolyásolni képes térképzet leírására: „Mire használják ezt a helyet, amiben én is részt vehetek?”

Az ember téri szükségleteinek a hierarchiája a fentiek fényében az alábbi:

- 1) Fizikai hozzáférés a **lokomóció** (közlekedés, térben való mozgás) biztosításához
- 2) Tudatos információközlés az **orientáció** (térben való tájékozódás) elősegítéséhez
- 3) (Nem csak vizuális) esztétikai minőség teremtése a **térélmény** eléréséhez
- 4) Organikus hely-teremtődés segítése a **közösségi élmény** megéléséhez



4. ábra. Az ember téri szükségleteinek hierarchiája - térhasználati Maslow-piramis.

forrás: saját

4. BIZTONSÁGOS SZABADTÉR TÉMÁBAN VÉGZETT EDDIGI KUTATÁSOK, MUNKÁK

A téma jelentősége ellenére jelenleg nem áll rendelkezésre olyan kutatás vagy felmérés, amely a magyarországi, vagy ezen belül akár a budapesti biztonságos szabadterhasználat jelenlegi helyzetét általánosságban elemzi vagy feltárja. A **biztonságos szabadterek tervezését megalapozó átfogó fejlesztési koncepció kidolgozása** csak olyan vizsgálatokra, kimutatásokra, elemzésekre épülhet, amelyek reális tájékoztatást, valódi támpontokat adnak a jelenlegi helyzetről a biztonságos térhasználat minden tekintetében, feltárva annak megoldatlan problémáit.

A biztonságos szabadterek tervezése tekintetében **nemzetközi téren számos kutatás** történt, s ezeknek a kutatásoknak köszönhetően gazdag szakirodalom áll rendelkezésre a témát illetően. A szakirodalom jelentős része a bűnmegelőzés érdekében kidolgozott tervezési elveket tarja a biztonságos szabadterek tervezési alapfeladatának. Ezek az elvek részben **térszerkezeti sajátosságokra** (elhelyezkedés, gyalogos közlekedési irányok, és intenzitások, átláthatóság stb.), részben a **társadalmi jelenléttel és felelősségvállalással kapcsolatos szempontokra** (funkciók, tevékenységek stb.) vagy a **tulajdonviszonyok kijelölésére, figyelembe vételére koncentrálnak**.

A bűnmegelőzés mellett megjelennek azonban már bennük a hosszú távú, **fenntarthatósági** szempontok (gazdasági, ökológiai, társadalmi), amelyek jórészt a tájépítészeti eszközökkel formált **utca- és településképpel** is szorosan összefüggnek.

A szakirodalmi áttekintés azt mutatja, hogy a biztonságos szabadterek tervezése érdekében elsősorban a szituatív bűnmegelőzés alkalmazható sikerrel, s ez a típusú beavatkozás a bűnmegelőzésnek a külföldön mindinkább előtérbe kerülő ága. Jelentősége abban rejlik, hogy a bűncselekményt ott próbálja megelőzni, ahol előállhat, vagyis elsősorban a nagyvárosokban, **a lepusztult, elhagyatott, rehabilitációra váró településrészek**en, ahol a bűncselekmények túlnyomó része megtörténik (Lukas, 2007). A módszer eredményessége abban a felismerésben rejlik, hogy a szituációt gyakran és gyorsabban meg lehet változtatni, mint az emberi magatartást.

Az elmúlt években megerősödött az a nézet is, hogy a biztonságos városok érdekében nem elég a bűnt megelőzni, hanem ugyanilyen fontos a **bűnözéstől való félelmet csökkenteni**. A bűnözéssel szembeni fellépés eredményessége pedig legegyszerűbben a bűnalkalmak tudatos csökkentése a szabadtertervezésben leginkább kihasználható építészeti településtervezési, tájépítészeti, forgalomtechnikai, fénytechnikai, környezetpszichológiai, kommunikációs stb. módszerek együttes alkalmazásával (Davies, 2004).

A biztonságos város- és szabadtertervezéshez valamint a bűnmegelőzéshez kapcsolódóan az utóbbi évtizedben Magyarországon is történtek többé kevésbé összehangolt kutatások, s néhány, az épített környezet biztonságossága vonatkozásában elért **kutatási eredmény tanulmányok, publikációk, szemléletformáló előadások formájában** is megjelent. (Kertész, 1997; Csizmady, 2003; Erdősi, 2007; Dallos, 2008; Irk, 2009, Barabás, 2010; Barabás et al, 2011)

Figyelmet érdemelnek az idevágó hazai kutatások eredményei, amelyeket többek között Csizmady Adrienne (Csizmady, 2003) illetve Irk Ferenc és Windt Szandra (2009) emelnek ki, és amelyek közül néhány

bizonyos helyzetekben az urbanisztikai és szabadtértervezési elvek kialakítására is hatással lehet. Eszerint a **lakótelepek társadalmi státuszát meghatározó tényezők** ismerete nagyon fontos. Ezek a tényezők lehetnek fizikai jellegűek (a lakótelep városszerkezeti helye, építészeti jellege), de a fizikai tényezők mellett a szociális (a lakótelepen élők társadalmi összetétele) valamint a gazdasági (a lakótelep ingatlanpiacon elfoglalt helye) tényezők is nagyon fontosak, hiszen ezek alapvetően meghatározzák az egyes lakótelepek társadalmi státuszát, besorolását és egyben biztonságát is.

A hazai lakótelepi rekonstrukciók biztonságos szabadtértervezési elveinek meghatározásánál is támaszkodhatunk a nyugat-európai, elsősorban holland vagy angol tapasztalatokra. Hartcliffe lakótelepen például, Bristol külvárosában a városvezetés a CCTV-k kiépítése mellett a **szomszédságfigyelő rendszer** erősítését tartotta fontosnak, s vezette be sikerrel. Bijlmermeerben (Amszterdam) kiemelt szerepet kapott a **helyi lakosok bevonása** az építészeti és tájépítészeti átalakításokba, a zöldterületek kialakításába (participatív tervezés), s a kezdeményezés ugyancsak eredményesnek bizonyult a szabadterek biztonságos kialakítását és használatát illetően. Mindkét példa esetében a városvezetés a helyi lakóközösségek erősítésére helyezte a hangsúlyt, a társadalmi bizalom s a civil kurázi erősítését tartotta fontosnak.

A balesetbiztonság, közlekedésbiztonság és közbiztonság vonatkozásában a szabadtértervezésnek (környezetkialakításnak) Magyarországon sajnos nincs jelentős múltja. Az európai uniós csatlakozást követően egyre inkább teret hódító „**egyetemes tervezés**” eszméje szerint a környezetet úgy kell kialakítani, hogy azt mindenki egyformán, a lehető legönállóbban és biztonságosan használhassa. A biztonságos és befogadó környezet kialakítása tehát új tervezési elv hazánkban, amely az európai uniós csatlakozást követően a magyar tervezői köztudatban és jogszabályi háttérben is megjelent és egyre markánsabban elterjedt. Konkrét jogszabályokat azonban mind országos, mind helyi szinten pillanatnyilag inkább csak az akadály- illetve balesetmentesítés, kevésbé a közbiztonsági szempontú szabadtértervezés tekintetében foglaltak. Egy olyan tervezési segédlet is hiányzik, amely a **jogszabályi háttér megteremtését elősegíti, előkészíti**.

A biztonságos szabadtértervezés és használat tekintetében végzett magyarországi kutatások és **elemzések többsége budapesti** vizsgálatokra vonatkozik. Ezek a munkák főként az általános park- és szabadtér használati szokásokat térképezik fel, és többségükben csak érintőlegesen foglalkoznak közbiztonsági kérdésekkel. A legjelentősebb vizsgálatok ezen a téren a következők:

- *Közterületek használata és megítélése Budapesten* (2004, Studio Metropolitana Urbanisztikai Kutatóközpont Kht.)
- *Népliget zöldfelület rehabilitáció – I. ütem* (2007, Budapest Főváros Önkormányzata Főpolgármesteri Hivatal Környezetvédelmi Ügyosztálya megbízásából készült megvalósíthatósági tanulmány)
- *Közparkok – közvélemény-kutatás a XIII. kerületi lakosság körében* (2008, Szonda Ipszosz, Angyalzöld)
- *Városliget, Margit-sziget, Népliget – Kutatási jelentés* (2007, Capital Research)
- *A Margitsziget stratégiai terve* (2008, Budapest Főváros Polgármesteri Hivatal megbízásából készítette a Főkert Zrt.)

A felsorolt, s elsősorban a különböző budapesti parkhasználatokat elemző tanulmányok rámutatnak azonban arra, hogy egy park vagy szabadtér kedveltsége, vonzereje szoros összefüggésben van a közbiztonsági kérdésekkel. Példának okáért a három budapesti nagypark (Népliget, Városliget, Margitsziget – N/V/MSz)

vonatkozásában kiderül, hogy a „**közbiztonság hiánya**” eltérő mértékben ugyan, de minden esetben **taszító tényező** a látogatók számára. Ezt a tényezőt a felmérés szerint 5, 3 illetve 2% arányban említették a megkérdezettek. Ugyanakkor a **vonzó tényezők** említésénél a „csendes /nyugodt /biztonságos/ kevés autó” kategóriában a Budai-hegyek (26%) és a Margitsziget (21%) kiemelkedő értékelést kapott a látogatóktól, mint olyan helyszínek, ahol a látogatók biztonságérzete a szabadterek használatát illetően már jelenleg is magas. Ebben a kategóriában a Népliget-Városliget-Margitsziget hármas 7%-ban, 9%-ban illetve 20%-ban kedvelt.

A Népligetet a másik két vizsgált közparktól elsősorban **rossz közbiztonsága (58%)**, a válaszadók számára **nem kívánatos közönsége (52%)** különbözteti meg negatívan. A felmérésekben: a „sötétedés után semmiképpen sem mennék oda” kijelentésre 70%-os, 37%-os illetve 35%-os volt a válaszadók véleménye a három közpark (N/V/MSz) viszonylatában. A „rossz a közbiztonság” kijelentésre 58/21/17 %-os volt a válaszadás, míg „az olyan emberek járnak oda, akikkel nem szívesen találkozunk” kijelentés esetében ugyanez az arány 52/86/10%-ot mutat.

Jellemző a fent idézett munkákra, hogy a **parkok biztonságos szabadtérépítészeti kialakításának megítélését kevésbé mérték**. A szakmai hiányosságok, szükséges beavatkozások és fejlesztési szempontok így közvetett módon, legfeljebb következtetések útján határozhatók meg.

A szabadterek egyik fontos típusának, a közparkoknak legjelentősebb budapesti képviselőit a Szent István Egyetem Tájépítészeti és Településtervezési Kar hallgatói részvétellel 2009–2012 között több alkalommal is vizsgálta, mind a parkhasználati szokások, mind a kialakítás biztonsága, mind a fenntartás szemszögéből (Fekete, 2011). Azokról a helyszínekről van itt szó, amelyek városi szintű közpark gyanánt működnek és a budapesti zöldfelületi rendszer lényeges elemeit képezik mind kiterjedésüket, mind történelmi-társadalmi beágyazódásukat, mind jelenlegi használatukat tekintve (hasonlóan a korábban ismertetett vizsgálatok tárgyát képező három nagyparkhoz, a Népligethez, Városligethez, Margit szigethez).

A helyszíni felméréseket **három éven keresztül 54 tájépítész egyetemi hallgató** bevonásával végeztük. A felmérés helyszíni bejárás során, felmérőlap, megfigyelés illetve parkhasználói interjúk alapján történt. A vizsgálatokból a következő fontosabb eredmények, megállapítások születtek:

- Európai kontextusban az akadálymentes és biztonságos közterület és közpark tervezés és fenntartás **jogilag szabályozott, társadalmilag elvárt**.
- A közterületek tervezésével és fenntartásával foglalkozó szakmai szervezetek, vállalatok, civil csoportosulások nem helyeznek kellő hangsúlyt sem az akadálymentesítésre, sem a biztonságos parkhasználatra.
- Az **akadálymentesítés és a közbiztonságot tekintve** a helyzet a vizsgált nagy budapesti közparkoknál változó, de mindkét kritériumnál, mindhárom park esetében 5-ös skálán 2,2 - 3,2 közötti átlagértékeket születtek
- Kifejezetten az **AKADÁLYMENTESÍTÉST, és a KÖZBIZTONSÁGOT** szolgáló tervezési elvek illetve ezek életbe ültetése a vizsgált budapesti közparkok esetében **egyáltalán nem vagy csak alig érhetőek tetten**.

2012-ben Fekete Orsolya és Reith Anita mesterszakos tájépítész hallgatók „A Városliget tájépítészeti felújítását megalapozó parkhasználati vizsgálat és elemzés” címmel OTDK dolgozatot készítettek (Fekete O., Reith, 2012). Internetes kérdőívés és azt kiegészítő helyszíni kérdőívés során összesen 299 kitöltött kérdőívet dolgoztak fel. A válaszadók többsége a 19-30 év közötti korosztályból került ki, ami a kérdőívés módszeréből is adódó sajátosság. A felmérés leginkább a parkhasználók véleményét, igényeit célozta.

Ebben a vizsgálatban is megállapítást nyert, hogy napjainkban egyre inkább a **passzív parkhasználati forma dominál**. A látogatókat legjobban zavaró tényező a park elhanyagolt állapota (leromlott, sokszor használhatatlan padok, szemetesek hiánya, rendezvények utáni kosz, stb). A parkon belüli tevékenységek kevésbé zavarták a parkhasználókat, mint a fenntartás hiánya, az elhanyagolt, rossz állapot és a nagy forgalom. A főbb kritikák a parkkal szemben: **hiányzó WC-k és padok, közvilágítás, hiányos fenntartás**.

A „Városliget parkhasználati felmérése” címmel a BCE Tájépítészeti Karán 2013–2014 során készült átfogó vizsgálat a park akkori helyzetéről, amely a biztonságos szabadterhasználatra is kitért. A vizsgálatok során 24 hallgató bevonásával részterületenként összesen 312 számú megfigyeléses vizsgálat készült, illetve 1118 darab kérdőívet sikerült kitölteni a park látogatóival. Ez összesen 30 834 megfigyelt és 1118 megkérdezett személyt jelent, ami releváns szám a hazai és nemzetközi szociológiai jellegű vizsgálatok körében (M. Szilágyi et al, 2014).

A „Mit tart a legnagyobb problémának a Városligetben vagy annak közvetlen közelében?” kérdésre adott válaszokból többek között az is kiderül, hogy a parkhasználók 22%-a **balesetveszélyesnek tartja a park járőfelületeit, burkolatait**. Ugyanakkor 16% válaszadó a **közbiztonság hiányát** említette, mint parkhasználatot korlátozó tényezőt. Kisebb arányban, a megkérdezettek 6%-a, jelezték problémaként a hajléktalanságot, illetve elhanyagolható mennyiségben megjelenő válaszok volt még a közvilágítás hiánya (helyenként).

A Népliget állapotfelmérést és használati szokásait is több ízben vizsgálta a BCE Tájépítészeti Kara a 2010-es évektől kezdődően. Az IMLA Weihenstephan mesterszakos tájépítész képzés hallgatóival közös, nemzetközi workshop keretében került sor a park állapotfelmérésére és fejlesztési koncepciójának megalapozására (UASC, BCE, 2010).

Az áttekintés során meg kell említeni, hogy a **SZIE Tájépítészeti és Településtervezési Karán** készült tanulmányok, szakdolgozatok és diplomatervek közül több tucat foglalkozik érintőlegesen a biztonságos szabadterhasználat és – tervezés számos aspektusával (Fekete et al, 2012; . A SZIE Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskolában az utóbbi években ugyancsak több, a biztonságos szabadterek tervezéséhez többé vagy kevésbé szorosan kapcsolódó, sikeresen megvédett disszertáció készült (Szaszák, 2018; Zelenák, 2018.)

Mivel a téma felvetés viszonylag új Magyarországon, érthető, hogy a helyzetfeltáró munkák mellett sajnos kevesebb azoknak a próbálkozásoknak a száma, amelyek a jövőbe mutató, biztonságos szabadterek tervezésére irányuló tervezési elvek meghatározására törekednek.

Bár a biztonságos köztértervezés már évtizedek óta foglalkoztatja a hazai szakembereket és közvéleményt is, az egyik első konkrét lépés a tervezés irányában 2010-ben történt. Ekkor az Országos Rendőr-főkapitányság tervpályázatot írt ki **„Biztonságos épület” és a „Biztonságos környezet”** címmel, amelynek tárgya lakóépület, irodaépület, irodapark, bevásárlóközpont, oktatási, egészségügyi célokat szolgáló létesítmény, más, közösségi térként funkcionáló épület, épületegyüttes, közpark, közterület vagy akként funkcionáló terület, ipari park tervezése lehetett. A „Biztonságos épület” vagy „Biztonságos környezet” minősítést azok az épületek, épületegyüttesek, városépítészeti egységek nyerhetik el, amelyek tervezésük révén hozzájárultak a bűncselekmények számának csökkentéséhez. Az épület és a környezetének tervezése során alkalmazni kellett a **CPTED** (Crime Prevention Through Environmental Design - Bűnmegelőzés a környezet megfelelő tervezése által) elveit. A tervezés során figyelemmel kellett lenni a természetes átláthatóság biztosítására, a nyilvános, fél-nyilvános, fél-magán és magánterületek megfelelő elkülönítésére, aminek célja a közösségi kontroll és védett területekre történő bejutás ellenőrzése (www.mut.hu, 2010).

2016 és 2018 között öt európai egyetem és tájépítész szakmai szervezetek (Szent István Egyetem, Bologna University, Norwegian University of Life Sciences, University of Applied Sciences Nürtingen, Kassel University és az IFLA Europe és a Le Notre Institute) együttműködésével valósult meg a **LED Erasmus+ project**, melynek célja a **demokratikus tájépítészet gondolatiságának és gyakorlati lehetőségeinek megismerése** volt. A LED projekt mottója és kiinduló szellemisége, hogy **a táj, a környezet mindenkié**. Éppen ezért mindenkinek egyenlő jogokat kell biztosítani arra, hogy beleszólhasson saját környezetének alakításába, használatába és fenntartásába. Mindenkinek joga van részt venni a közösséget érintő kérdésekbe, így a köztértervezésbe is.

A jelenlegi magyar oktatási struktúra nem készíti fel kellőképpen a tervező szakon végzett fiatal szakembereket arra, hogyan legyenek a demokratikus tájépítészet támogatói és **hogyan működjenek és dolgozzanak hatékonyan együtt a helyi közösségekkel**. A legtöbb tervező szakmát oktató képzésből nem csak Magyarországon, hanem Európában is teljesen hiányzik a demokratikus folyamatok megismerésének oktatása. A részvételi vagy a közösségi tervezés jó ha említés szinten előfordul az oktatási programokban, és a tájgondnokság vagy **felelős környezethasználat és tulajdonosi felelősségérzet fogalmi** csak igen ritka esetekben hangzanak el az oktatás során. A LED projekt célja, hogy tudatosságra nevelje a hallgatókat és fiatal szakmagyakorlókat és segítse őket abban, hogy a tervezőszakmák még hatékonyabban és tevékenyebben részt tudjanak venni vagy éppen kezdeményezői legyenek az emberi környezettel kapcsolatos demokratikus változásoknak. A kurzus hiánypótlónak minősült a résztvevő egyetemek számára, hiszen lehetőséget adott a diákoknak, hogy a demokratikus folyamatokról és a tájhoz való jogról nemzetközi szinten értekezzenek. Fontos megemlíteni, hogy a LED projekt a United Nations által megfogalmazott 2030-as fenntartható fejlődési célokhoz több ponton is kapcsolódik: egészség és jólét minden korosztály számára (3: Good Health and Well-being), nemi egyenlőség (5: Gender Equality), és fiatal generáció oktatása a klímaváltozásról (13: Climate Action).

A három éves program során három online szemeszter alkalmával hallhattak a diákok 13-13 előadást, illetve minden év végén egy 10-napos intenzív gyakorlaton is részt vehettek valamely partner intézmény szervezésében. Első évben Zingonia adott otthont az intenzív gyakorlati hétnek a University of Bologna szervezésében, második évben Kasselben a University of Kassel School of Architecture tette lehetővé a workshopot, a harmadik záró évben pedig Törökbálinton, a Szent István Egyetem segítségével valósult meg az intenzív gyakorlat.

A félév során az elméleti előadások segítségével megismerkedtek a hallgatók a legfontosabb alapelvekkel, szempontokkal és eszközökkel. Az intenzív workshop keretén belül lehetőség nyílt a helyi közösséggel szorosan együttműködni, és a megszerzett elméleti tudást a gyakorlatban is alkalmazni. A demokratikus tájépítészet oktatásának egyik kiemelkedő eleme a **szubjektív hangsúlyozása**. Ahány ember annyi táj, annyi észlelés, érzékelés a környezetnek. A hallgatók feladatként viszik tovább, hogy folyamatosan oktasák a helyi közösségeket és megmutassák nekik, hogy hogyan lehet részt venni a tervezési folyamatokban, illetve mit várhat el a közösség egy ilyen részvételen alapuló tervezési együttműködéstől. A biztonság és a biztonságérzet kérdése alapvető fontosságú a demokratikus tájépítészetben, hiszen az az alapfeltétele a környezet élhetőségének, használatának. A **helyi közösségi identitása és a tulajdonosi felelősségérzet** nem csak az építészeti bűnmegelőzés, de a demokratikus tájépítészet szempontjából is kiemelten fontos. A folyamat a fontos, nem a cél. **Kollaboráció és humanizált táj** - ezek a LED mozgalom legfontosabb elemei.







A 2018-ban befejezett LED projekt sikerein felbuzdulva a partnerek 2019-ben újabb Erasmus+ pályázatot nyújtottak be „LED2LEAP” címmel, amelynek célja a **fiatal közösségek, iskolák és diákszervezetek bevonása** a közösségeket érintő tervezési folyamatokba, a demokratikus tájépítészet értékeinek - többek között a biztonságos szabadterhasználat és -tervezés - tudatosítása a fiatal generációkban.

Zelenák Fruzsina korábban említett PhD kutatása a szabadtéri minőség és a helykötődés összefüggéseinek vizsgálata révén mutat rá az **általános környezetminőség és a szubjektív biztonságérzet közötti kapcsolatra**. A kutatás gyakorlati része konkrét budapesti helyszínek vizsgálatára épül, s a biztonságos szabadterek tekintetében érdekes idézni néhány, az elemzett helyszínekre vonatkozó megállapítást (5. ábra).

A három lakótelep példáján jól látható, hogy egy hely kedveltsége szorosan összefügg annak biztonságosságával; illetve azok a helyek, melyeket nem igazán szeretnek az itt élők, kevésbé is tartják biztonságosnak. Az Országbíró lakótelep "kedvenc helyeinek" szabadtéri minőségét az itt élők 83,5%-osnak értékelték. Ezen a helyeken **biztonságérzetük nagyon magas**, 84,1%. A legkevésbé kedvelt helyek általános környezetminőségét 28,1%-ra értékelték az itt lakók, biztonságérzetük ezeken a helyeken 27%. E lakótelep esetében, a "kedvenc helyeken" kiemelkedően magasra értékelték a szabadterek minőségét, illetve a szubjektív biztonságérzetet. Ennek oka feltételezhetően a **lakótelep köztereinek komplex megújításai** is lehet.

Az Újhegyi lakótelepen a "kedvenc helyek" általános környezeti minőségére 73,6%-ot adtak a megkérdezettek, s a helyek biztonságát 78%-osnak ítélik az itt élők. A legkevésbé kedvelt helyek általános környezeti minőségét 22,8%-osnak ítélik, a lakók szubjektív biztonságérzete 35,8%-os. Az Újpesti lakosok a "kedvenc helyek" általános szabadtéri minőségét 74%-osnak, biztonságosságukat 73,4%-osnak ítélik. A legkevésbé kedvelt helyek általános környezeti minőségét 15,7%-osnak, amíg ezen helyek biztonságosságát jóval magasabbnak 35,3%-osnak gondolják.

Az Újhegyi és Újpesti lakótelepek esetében nagyon érdekes, hogy a **kevésbé kedvelt helyek szabadtéri minőségét alacsonyabbnak ítélik az élők, mint biztonságosságukat**. Tehát a környezet minősége kiemelkedően fontos szempont egy hely megítélésben. Egy "nem jó" helyen akár érezhetjük magunkat biztonságban, de a környezet minősége miatt nem lesz számunkra szerethető az adott szabadter.

	Országbíró lakótelep		Újhegyi lakótelep		Újpesti lakótelep	
						
Szabadtéri minőség	83,5%	28,1%	73,6%	22,8%	74,0%	15,7%
Biztonság	84,1%	27,0%	78,0%	35,8%	73,4%	35,30%

5. ábra. A szabadtéri minőség és biztonságérzet összefüggése a "kedvenc" és kevésbé kedvelt helyeken
forrás: (Zelenák, 2018)

5. BIZTONSÁGOS SZABADTEREK TÁJÉPÍTÉSZETI TERVEZÉSÉNEK IRÁNYELVEI ÉS ESZKÖZEI

5.1. Nemzetközi kitekintés, előzmények

Az építészeti bűnmegelőzés kutatásának kezdete egészen a 19. század harmincas éveire eredeztethető vissza, méghozzá az amerikai kontinensre (Kara, 2017). Megfigyelték, hogy a **különböző bűncselekmény-fajták különböző területi attribútumokhoz kötődnek**. Átfogóbban száz évvel később, a 20. század első felében kezdtek el tanulmányozni az eltérő városrészek és a bűnesetek közötti összefüggéseket.

Az 1960-as évekre már világossá vált, hogy egyes építészeti megoldások hatással vannak az elkövetett bűncselekmények arányára. Elizabeth Wood a **chicagói lakónegyedek** vizsgálata kapcsán iránymutatásokat dolgozott ki a biztonsági kérdések kezelésére, nagy hangsúlyt fektetve a természetes felügyeletet elősegítő építészeti kialakításra.

Jane Jacobs, amerikai újságíró és aktivista az *Amerikai nagyvárosok élete és halála* című könyvében az épített környezet és az ott lakók közötti fizikai kölcsönhatásokra hívja fel a figyelmet. Három tervezési irányelvet sorol fel az **utcák biztonságosabbá tételére** (Jacobs, 1961):

1. A magán és nyilvános területek egyértelmű lehatárolása, elhatárolása.
2. Változatos területhasználat.
3. Minél több járókelő legyen az utcákon ("Eyes on the street").

Schlomo Angels az oaklandi utcai bűnözést megfigyelve készítette el A bűnözéstől való elrettentés város-tervezéssel c. doktori disszertációját, melyben azt állítja, hogy a fizikai környezet közvetlen hatást gyakorolhat a bűnözési mutatókra méghozzá úgy, ha a **területeket megfelelő módon határoljuk le, a megközelíthetőséget megfelelő mértékben és módon alakítjuk ki, valamint a polgárok és a rendőrség jelenlétével megfelelő mértékű felügyeletet biztosítunk** az adott területen (Angels, 1968).

A mai napig használatos *crime prevention through environmental design* (CPTED, bűnmegelőzés környezettervezéssel) szakkifejezést C. Ray Jeffery vezette be 1971-es könyvével, melyben a kísérlet pszichológiát hívva segítségül egy washingtoni rehabilitációs projekt tapasztalatait mutatja be és dolgozza fel. A **fiatalok iskolai környezetét tanulmányozva** Jeffery hangsúlyozza a fizikai környezet és a viselkedés közötti összefüggéseket. Négy kritikus faktort határoz meg a bűnözés megelőzésére: az elkövetésre való lehetőséget és a motivációt, a bűncselekmény kockázatát és az elkövető történetét. A potenciális áldozat az első három említett elemre képest hatást gyakorolni, a negyedekre nem. Később, 1977-ben bővített kiadásban foglalkozik a téma teoretikus hátterével és komplex viselkedési modellt dolgoz ki, melyben a fizikai környezet, az elkövető magatartása és a lakosság egyes tagjainak magatartása áll folyamatos kölcsönhatásban egymással.

Ezzel párhuzamosan Oscar Newman kidolgozta az úgynevezett *védett vagy védhető terek* (defensible space) kifejezést, melynek jelentése, hogy a terület lehetővé teszi, hogy az **emberek rálássanak, illetve hogy a benne tartózkodók láthatók legyenek** folyamatosan. Emellett fontos, hogy kialakuljon egyfajta **tulajdonosi felelősségérzet**, melynek hatására a használók felelősnek érzik magukat annyira, hogy közbelépjenek

vagy értesítsék a hatóságot, ha bűncselekményt észlelnek (Newman, 1972). Newman megállapította, hogy a **személytelen terek és a környezettel való azonosulás hiánya** a bűncselekmények kialakulásának lehetőségét növeli. Főként a vandalizmust emelte ki – a lakók gyakran maguk teszik tönkre saját lakóközösségüket, mert nem sajátjukként kezelik azt. Oscar Newman által kidolgozott két alapelv – a látni és látva lenni, valamint a beavatkozásra való hajlam – egészen a 2000-es évek közepéig az építészeti bűnmegelőzés fő irányelvei maradtak.

Az építészeti bűnmegelőzés szempontjából fontos kutatásnak tekinthető James Wilson és George Kelling *Betört ablakok* című 1982-ben megjelent munkája (Broken Window Theory). A tanulmány arra hívja fel a figyelmet, hogy a terület városszöveti elhelyezkedésén túl sokkal fontosabb a **fenntartás szintje**, a hely fizikai állapota. Ha egy adott helyen a betört ablakot nem cserélik ki, a graffitit vagy a szemetet nem távolítják el időben, a pusztulás továbbterjed és újabb illegális tevékenységekre, bűncselekményekre ösztönzi az elkövetőket.

Nemzetközi szinten fontos megemlíteni az 1985-ös évet, hiszen ekkor indult meg az első építészeti bűnmegelőzéssel foglalkozó képzés a Kentucky állambeli louisville-i egyetemen. Az egyetem oktatója, Timothy Crowe kriminológus *A bűnmegelőzés alkalmazása építészeti tervezéssel és területfelügyeleti koncepciókkal* c. könyv szerzője gyakorlati jellegű szemlélete segítette ahhoz, hogy az építészeti bűnmegelőzés irányelveit lakóközösségek széleskörűen vagy akár a **törvényalkotás szervei is átvehessék**.

A '80-as években elindulnak CPTED tréning programok, melyek segítségével bővíthet a szakértői kör, illetve a széleskörű **alkalmazhatóságra** is lehetőség nyílik.

1997-ben Gregory Saville és Gerry Cleveland megalkotja a CPTED második generációját, melyben a CPTED **társadalmi-ökológiai eredetére** hívják fel a figyelmet, vagyis az épített környezeten túl a társadalmi és pszichológiai oldalát hangsúlyozzák.

A Gregory Saville által meghatározott második generációs elvek kapcsán az **egyén és a közösség** kerülnek a középpontba. A második generációs alapelvek egyik új fogalma a **kapacitásküszöb** (az emberi lépték), amely biztosítja a szociális kohéziót (biztosítja a társadalom együttműködését, egymásra figyelését), melynek alapját képezik a társadalmi kapcsolatok (a kapcsolatok kialakulásának biztosítása), amelyek szükséglete a közösségi kultúrából kell fakadjon. A kapacitás küszöb arra vonatkozik, hogy egyes területek **lakosság száma nem növelhető a végtelenségig**. Az adott lépték túlszűfolttsága elszemélytelenedéshez, a közösség széthullásához, atomizálódásához vezet. Éppen ezért olyan léptékekben kell gondolkodni, amely még biztosítja a társadalmi kapcsolatokon alapuló szociális kohézió kialakulását, amelynek gyökere a közösségi kultúrából fakad. Azaz, környezet és közösség kölcsönösen figyel egymásra, s vállalja a másikért felelősséget.

2004-re a CPTED irányelvek nemzetközi szinten széles körben elterjedtek és elfogadottak lettek. A CPTED mozgalom legfontosabb irányelvei összefoglalva a következők:

- **természetes felügyelet** (natural surveillance), vagyis megfelelő mennyiségű ember biztosítása a nyilvános tereken, akik be tudnak avatkozni
- **jogosultság természetes szabályozása** (natural access control), vagyis a megközelíthetőség megfelelő szabályozás, be- és kijáratok kontrollált kialakítása
- **birtokviszonyok jelzése** (natural territorial reinforcement), vagyis a területhatárok és a tulajdonviszonyok egyértelmű kommunikálása
- illetve egyéb elemek, mint a **fenntartás** vagy a **tevékenységek ösztönzése** a területen (nem a tervezett fizikai környezet része)

Európában kiemelkedő mintának tekinthető a svéd modell, amit a Biztonságosabb Svédország Alapítvány (Stiftelsen Tryggare Sverige), egy politikailag független, non-profit civil szervezet dolgozott ki. Céljuk, hogy segítséget nyújtsanak az áldozatoknak és népszerűsítsék a bűnmegelőzés területeit. Az 1998 óta működő, stockholmi székhelyű szervezet profilja három fő tevékenységi körre bontható: közösségi közlekedés, önkormányzati iskolaépítések és nagyberuházások.

A szervezet által kifejlesztett rendszer az úgynevezett svéd tárcsa, amely **9 alapelv** szerint vizsgálja és fejleszt az épített környezetet a biztonság és a biztonságérzet növelése érdekében:

- vegyes területhasználat elősegítése (mix of functions)
- vegyes használói csoportok jelenléte a területen (mix of people)
- világítás (lighting)
- információ és kommunikáció (information, communication)
- kerítések és lehatárolások (edges, fences)
- jó tervezési eszközök (good design)
- esztétikus, épületek megjelenése (aesthetics and look of building)
- társadalmi jelenlét (social control)
- fenntartás (maintenance)

A svéd tárcsa kibontja és rendszerezi a CPTED elveket. Eszközkészletre fordítja le az irányelveket. A tárcsa erőssége, hogy **megoldási javaslatokban gondolkodik és a tervezési szempontokat helyezi előtérbe**.

Innovatív módszerek tekintetében a hollandok is élen járnak. Az eindhoveni Holland Intézet a Technológiai Biztonságért és Biztonságérzetért (DITSS) 2012 óta működő non-profit szervezet több kísérleti projektje is a városi biztonság javítását tűzi ki célul. Alapvetően három területre fókuszálnak: **mobilitás, információ és kommunikáció, és tudatos és rugalmas társadalom és társadalmi kohézió**. Jellemzően segítségül hívja az IT újításait a fejlesztések során. Az úgynevezett living lab vagyis élő laboratórium módszerével is dolgoznak, melynek lényege, hogy felhasználóbarát, nyitott rendszer és minden esetben privát és közösségi partneri kapcsolatból építkezik.

Magyarországon az építészeti bűnmegelőzés történetében 2013-ban következett be egy fontos forduló-pont, hiszen ekkor alakult meg a **Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács**, illetve vele együtt megfogalmazódott a **Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia**. Ez a kormányhatározatba foglalt, komplex stratégiai dokumentum a jelenlegi magyar és nemzetközi helyzet, valamint a prognosztizálható jövőbeli trendek figyelembevételével meghatározza a következő tíz év jogalkotási, szervezetfejlesztési, képzési, szemlélet- és tudatformálási feladatait, valamint a szükséges össztársadalmi fellépés elősegítésének lehetőségeit a bűnmegelőzés területén. A stratégia részeként fogalmazódott meg az építészeti bűnmegelőzés magyarországi népszerűsítése is.

Ennek hatására, 2017-ben megszületett az első magyar nyelvű, magyarországi példakal bemutató építészeti bűnmegelőzéssel foglalkozó könyv, melynek címe **Bűnmegelőzés építészeti eszközökkel**.

2018. szeptemberében indult el a **SAFECITY – Biztonság. Város. Közösség**, megnevezésű program, melynek célja az építészeti bűnmegelőzés népszerűsítése volt Magyarországon. A népszerűsítést négy különböző területen kívánta megvalósítani:

1. Hazai és nemzetközi **konferenciákon** platformot biztosított a meglévő tudás átadására, új csatornák és együttműködések kiépítésére, valamint a program során nyert tapasztalatok megosztására.
2. **Települési környezetben**, az önkormányzati szektorral és helyi lakossággal együttműködve dolgoz-

ni a városi biztonság javításáért. (Települési mintaprojekt)

3. **Fiatal szakemberek képzése** Magyarországon, kapcsolódó szakterületek tudásának bővítése és összekapcsolása a témában. (Felsőoktatási mintaprojekt)
4. Középiskolás fiatalok körében a téma játékos megismertetés, **tudatos környezetlakításra nevelés** (Középiskolai mintaprojekt)

A program eredményeként született meg többek között ez a tájépítészeti szempontú tananyagfejlesztési dokumentum is.

5.2 Tervezési irányelvek

A szabadtértervezésben a biztonság azért van kiemelt jelentősége, mert annak hiánya meggátolja a használatot, ezért mondhatjuk, hogy a szabadtér sikerességét alapvetően meghatározza vagy meggátolja ez a tulajdonság. Biztonságos találkozás, biztonságos közlekedés és biztonságos szórakozás - ez a három alapvető cél, amit a szabadtérek esetén szem előtt kell tartani. A biztonság jelenléte **az élhető városok alapvető igénye**.

A biztonság fogalmához azonnal társítani szükséges a biztonságérzet fogalmát is. Angolul a "safety and security" jól kifejezi a téma kettősségét: az **objektív biztonságot és a szubjektív biztonságérzetet**. Ezek természetesen kölcsönösen hatnak egymásra – néha erősítik egymást, de az is előfordul, hogy gyengítik. Például a tágas szabad terek nem csak ténylegesen csökkentik a bűncselekmények elkövetésének a lehetőségét, de a térhasználóban is valós biztonságérzetet keltenek. Ezzel ellentétben a magas betonfalak szögesdróttal nem keltenek biztató hangulatot, de valószínűsíthetően mégis hatékony védelmet nyújtanak. A biztonság, közbiztonság objektíven mérhető, ám a biztonságérzet szubjektív, egyénfüggő megítélés, mely függ az egyén személyiségétől, tapasztalatától, kultúrájától, életmódjától és a korosztályától. Igen érzékeny ezen fogalmak kapcsolata, egymásra hatása – mindenképpen érdemes mind a két irányból megvizsgálni a beavatkozást. (Növelhető a biztonság ezzel a beavatkozással? Növeli vagy csökkenti a biztonságérzetet a beavatkozás?)

Amint az már a bevezetésben is bemutatásra került a biztonságosságnak több aspektusa is van, melyre a tájépítészeti tervezés során külön figyelmet kell fordítani. Az alábbiakban a 2.2. fejezetben ismertetett **különböző biztonság típusok szerint** csoportosítva foglaljuk össze a legfontosabb tájépítészeti tervezési irányelveket.

A közbiztonság növeléséhez kapcsolódó alapvető tervezési irányelvei.

1. **Átlátható terek létrehozása**
Látni és látszani. A szubjektív biztonságérzet egyik meghatározó igénye. Törekedni kell arra, hogy minimum 10 méterről felismerhető legyen egy arc, ezzel döntési lehetőséget teremtve minden használónak. Az átláthatóság megakadályozza a bűnöző elrejtőzését, ezért kerülni kell közterületeken a bokros, cserjés felületeket
2. **Multifunkcionális terek, többfunkciós terek, széles használó csoportok kiszolgálása, tevékenységek ösztönzése**
Változatos területhasználattal és funkció kínálattal többféle korcsoport és használói csoport vonz-

ható be a területre. A funkciók elhelyezésekor törekedni kell az összeférhetőség ellenőrzésére. Többfunkciós terek esetén elősegíthető, hogy időben egyenletes használat, forgalom jöjjön létre, vagyis a természetes felügyelet és a közösségi kontroll egyenletesen jelenjen meg a területen.

3. Menekülési útvonalak biztosítása, lehatárolt útvonalak elkerülése

Mindig törekedni kell arra, hogy a területet használók bármilyen külső tényezőre reagálva, minél többféleképpen elmenekülhessenek a területről, illetve a menekülési útvonal lehetőségek egyértelműek legyenek minden használó számára. Alternatív útvonalak kialakítása minden esetben támogatandók nyilvános terek esetén.

4. Olvasható terek, tájékoztatás

A biztonságérzet másik kardinális eleme a kellő mértékű tájékoztatás. A tér könnyű olvashatósága, a bejáratok és funkciók egyértelmű kijelölése, a házirend kihelyezése, karbantartott, jól észrevehető jelzések elhelyezése segíti a használókat és egyértelmű keretrendszert ad a használathoz.

5. Esztétikus megjelenés és fenntartás, karbantartás

Kriminológiából ismert „Törött ablak elmélet” szerint a lezúllott területek még több zűllést vonzanak, ezért a karbantartás és megfelelő színvonalú fenntartás alapvető fontosságú. A fenntartás fontossága nem csak a vonzó esztétikai megjelenés megtartása miatt kiemelkedő, de az előző 4 irányelvet is tudja erősíteni: a növényzet és a világítás karbantartása az átláthatóságot és menekülési lehetőséget biztosíthat; a berendezési tárgyak (padok, szemetek, pavilonok, játszószerkezetek, stb.) pedig a tájékozódást segíthetik, illetve újabb használókat vonzhatnak.

A közlekedésbiztonsághoz kapcsolódó tervezési irányelvek.

1. Egyértelműen elválasztott útvonalak a különböző sebességű közlekedési módzatoknak
2. Gyalogos prioritás
3. Alternatív közlekedési lehetőségek biztosítása a terület megközelítésére és bejárhatóságára

A balesetbiztonság tervezésének alapelvei.

1. Akadálymentesség megteremtése
2. Univerzális használat elősegítése
3. Gyalogos prioritás

Katasztrófabiztonsághoz kapcsolódó tájépítészeti irányelvek.

1. Megfelelő csapadékvíz-elvezetés, fenntartható csapadékvíz-kezelés
2. Időtálló, tűzálló, stb. anyaghasználat
3. Könnyű szerelhetőség, fenntartható utcabútorok, burkolatok

Egészségbiztonsághoz kapcsolódó tájépítészeti irányelvek.

1. Szelektív hulladékgyűjtés
2. Közterek, zöldfelületek sokszínű programozása
3. Rekreatív funkciók elérhetősége

5.3 Tájépítészeti eszközök alkalmazása, szemlélet bevezetése a gyakorlatba

Fontos azt is látni azonban, hogy a biztonságra való törekvés csak egy aspektusa a tervezésnek. Egy biztonságosnak megtervezett köztér még önmagában nem jelent sikerességet. Főként a modern építészetben, tájépítészetben találkozhatunk olyan alkotásokkal, amelyek látszólag tartalmazzák a biztonságosságra vonatkozó alapelveket (átlátható, nyitott, multifunkcionális, esztétikus), mégsem sikeresek mivel **nem a helyi igényeket szolgálják ki, nem emberi a léptékük vagy éppen tervezési hibákat tartalmaznak**, amik

meggátolják a kényelmes használatot. A steril, tiszta környezet habár lehet, hogy biztonságos mégsem vonzó és ezért a szabadternek azt az alapvető célját nem elégíti ki, hogy az emberek, a városlakók használatba vegyék és helyé tegyék a helyszínt. Ez jellemző vonulat volt a különböző **diktatúrák építészetében**, a modern építészetben, de napjainkban is megjelenik sok városban a **„no touch” design** városépítésze.

Jó példa erre Oscar Niemeyer által tervezett épület- és szabadter-együttes, melyet Jan Gehl **„Brazília szindrómának”** vagy „helikopter urbanizmusnak” nevezett. Talán a korábban bemutatott tervezési alapelvei közül csak a 2. számút, vagyis a széles használói csoportok kiszolgálást, illetve a tevékenységek ösztönzését nem tartja be, mégis egyértelműen látszik, hogy köztérként nem sikeres alkotás.

Szintén elrettentő példaként említhető az 1970-es évek brutalista építészetének egyik alkotása, a washington-i *University of the District of Columbia* egyetemi campusának környezete, mely nagyvonalúságával együtt inkább lehangoló a hallgatók jelenléte nélkül.

Számos "építészeti remekmű" környezete szenved a **túlzott nagyvonalúságtól**, amelynek köszönhetően a kapcsolódó szabadterek kihalttá és személytelenné válnak.

Jól megfogható példa a modern játszóterek esete, melynek kapcsán jellemző a "túlszabványosítás". **A játékeszközök túlzott biztonsági szempontú tervezésének hatására** a gyerekek alapvető igényei szorulnak háttérbe: a kreativitás és a szabadság. Szerencsére újabb folyamatok, tervezési szemléletek is megjelennek (*playful cities*), melyek igyekeznek - a gyermekek biztonsági szempontjait szem előtt tartva - izgalmasabb és szabadabb téri helyzeteket létrehozni, ahol a gyerekek tanulása és tapasztalatszerzése a legfontosabb cél.

Összességében jellemző, hogy a projektek válnak sikeressé, melyek **a közösségre fókuszáltak, a közösséggel karöltve kerülnek megvalósításra**. Minden olyan tervezés, projekt, amely nem a közösség szempontjait tartja szem előtt az nem tudja hosszútávon sikeresen érvényesíteni a bűnmegelőzési célú eszközöket. A közösségi energiák kihasználása a fenntarthatóságban tehát elengedhetetlen.

Biztonságos szabadterek tervezésekor minden esetben szükséges a **kulturális kontextussal** ismerkedni, hiszen a bűnelkövetés, illetve a szubjektív biztonságérzet is tartalmaz kulturális különbségeket ugyanúgy, mint ahogy a szabadterépítészet is egyedi sajátosságokat rejt minden kultúrában. Kimondható, hogy **amíg a biztonságos város alapelvei többnyire állandóak, addig a tájépítészeti eszközrendszer változó, minden környezetben és kultúrában más és más jegyeket, prioritásokat hordoz magában**. A biztonság kérdése mindig kontextusfüggő.

Az építészeti bűnmegelőzés irányelveinek kevésbé jó alkalmazása mellett természetesen rengeteg sikeres példával is találkozhatunk nemzetközi szinten, illetve hazai szinten is egyre több projekt kapcsán. A biztonságos szabadterek tájépítészeti tervezésének irányelveinek, eszközeinek alkalmazására alapvetően 3 lehetőség van:

1. átgondolt tervezés
2. tudati elvárások
3. Tapasztalati eredmények

Az első, vagyis az átgondolt tervezés feltétele a **megfelelő szakértői kör** jelenléte. Ehhez az **oktatási rendszerbe kell beépülnie** a témának, és folyamatosan olyan fiatal szakma gyakorlókat kell kitermelnie, akik ezeket a szempontokat használni és érvényesíteni tudják a szabadterek tervezésekor. Az elmúlt évtizedben több ígéretes projekt is megvalósult, amely kapcsán egyértelmű az irányelvek hatékony alkalmazása. Többek között ilyen projekt a **Bikás Park megújítása**, vagy akár említhetnénk a **Budapest Szíve program** kapcsán megvalósult legtöbb közteret, utca szakaszt.

A második lehetőség a hosszútávon az egyik legfontosabb mód a biztonságos szabadterek létrehozásának biztosítására. Az **alapvetően felülről jövő, irányító és szabályozó rendszer** elengedhetetlen fontosságú - a tervezők munkáját nagyban segítő tevékenység. A megfelelő jogi háttér biztosítása nélkül a tervező folyamatosan kiszolgáltatott a különböző gazdasági érdekeknek. Sajnos ez a módszer hazánkban a legelmaradottabb. Azonban vannak már jó példák olyan **pályázati kiírásokra** itthon is, ahol kifejezetten igényként fogalmazódik meg a városvezetés részéről a biztonság, illetve a bűnmegelőzés támogatása. Itt megemlíthető például **Törökbálint városvezetésének példája**, akik a nem csak a Safecity projekthez kapcsolódtak, de már a program előtt olyan beruházásokat valósítottak meg, ahol az építészeti bűnmegelőzés kiemelt szerepet kapott (új Városháza épülete).

A harmadik módszer alapvetően alulról jövő kezdeményezések csoportját jelenti. A **tapasztalati úton nyert eredmények folyamatos reagálása** éppen úgy lehet sikeres bűnmegelőzési stratégia, mint a tudatos tervezés. Előnye, hogy a civil, használói oldal erős szereplője, ezért a társadalmi ereje nagy és így a fenntarthatóság és a hosszútávú sikeresség is jobban biztosított. Jó példa erre a **Járókelő** közösségi platform, ahol folyamatosan jelentheti bárki a közterekkel kapcsolatos észrevételeit, problémáit. A webes felület segíti a helyi önkormányzatot abban, hogy hatékonyan és probléma-orientáltan fejlessze a lakókörnyezetet.

A kortárs szabadtertervezésben megfigyelhető a **fentebb sorolt módszerek komplex alkalmazásának** tendenciája. A tervezési folyamatokba egyre inkább bevonják a szabadterek használóit is, ami a projekt léptékétől függően lehet egy szélesebb körű társadalmi bevonás, vagy a helyi civilek megszólításával lefolytatott közösségi tervezés. A budapesti **Városliget** komplex parkrehabilitációját például alapos kutatómunka előzte meg, majd az elkészült tanulmányokra alapozva 2016-ban, a Liget Budapest Projekt keretében nemzetközi tervpályázatot írtak ki a területre. Az előkészítő fázistól kezdve a tervezési folyamaton keresztül bevonták az egyes társadalmi csoportokat az érdekvédelmi szervezeteiken, ill. a helyi közösségeiken keresztül, amelynek köszönhetően az igények a pályázati kiírásba is beépültek, és a tervezővel, valamint a beruházóval folytatott fórumokon keresztül a tervek véleményezésére is lehetőség nyílt.

Az EU-s pályázati kiírásokban is megfigyelhető, hogy az akadálymentesség mint horizontális elv mellett megjelenik a CPTED-elvek alkalmazásának követelménye is, amelyek betartásáról a tervezőnek nyilatkoznia is kell (ld. pl. a 2016-ban megjelent VEKOP-6.2.1-15 „A leromlott településrészekben élő alacsony státuszú lakosság életkörülményeinek javítása, társadalmi és fizikai rehabilitációja Budapesten” c. pályázatot). A pályázat egyik támogatója Újpest kerülete (Újpest.hu, 2019), ahol az „Újpest Kapuja” térségmegújítási és városrehabilitációs projekt keretében egy újonnan kialakítandó park közösségi tervezése is zajlott, ill. családi nap keretében, egy rendőrségi sátorban ismerkedhettek a helyiek az építészeti bűnmegelőzés lehetőségeivel, ami a későbbiekben, a közösségi tervezési alkalmakon is nagy hangsúlyt kapott.

További kiemelendő jó hazai példa a IX. kerületi **Tompa utca megújítása**, mely a Healthy Streets alapelveit alkalmazva hozott létre biztonságos közteret; vagy a **Legyen tered! elnevezésű X. kerületi program**, melyben a Kőbánya Közbiztonságáért Közalapítvány működött együtt a helyi önkormányzattal, rendőrkapitánysággal, valamint a Szent László Gimnáziummal. A projekt keretében az önkormányzat által biztosított Ónodi és Kolozsvári utca sarkán lévő tér kerül felújításra egyrészt a diákok, másrészt az ott élők ötleteinek és elképzeléseinek figyelembe vételével kifejezetten az építészeti bűnmegelőzésre fókuszálva. A **Legyen tered!** program kiváló példája a második generációs CPTED alapelvek szerinti építészeti bűnmegelőzésnek, ahol a közösség bevonása, aktivizálása mellett zajlik az átalakítás, amely remélhetőleg nagyobb tulajdonosi felelősségérzetet keletkeztet az ott élőkben.

6. A TERVEZÉSI MÓDSZERTAN BEÉPÍTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI A MAGYARORSZÁGI KAPCSOLÓDÓ SZAKMAI OKTATÁSBA

2018/19-es tanév tavaszi félévében a "SAFECITY - biztonság.város.közösség." megnevezésű program keretében felsőoktatási mintaprojektek indultak **négy magyarországi egyetemen** (Budapesti Műszaki Egyetem, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Pécsi Tudományi Egyetem, Szent István Egyetem). Az elindított képzéseken összesen 37 hallgató és 11 oktató vett részt aktívan. A képzések fő célja az építészeti bűnmegelőzés alapismereteinek, irányelveinek átadása, illetve általános szemléletformálás volt. Féléves tantárgy és intenzív műhelyhét keretében, konkrét tervezési feladat kapcsán ismerkedhettek meg a diákok a témával. A **problémaközpontú oktatás, a valós közösséggel való együttműködés** alapvető elvárás volt nem csak az oktatási intézmények, de a Safecity program vezetősége részéről is. Leginkább az előrelátó tervezés és megelőző hozzáállást igyekezte hangsúlyozni a képzés az építészeti bűnmegelőzés alapelvein keresztül.

Tantárgyi jellegű képzésben a Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Kar Urbanisztika Tanszékének gondozásában a "Komplex 1" c. féléves gyakorlati tantárgy keretében vettek részt építész hallgatók a programban, amelyhez az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Karának, Szervezet- és Környezetpszichológiai Tanszékének doktorandusz (Diverzitás, környezeti sokféleség) és alapképzéses (Viselkedéselemzés – bűnmegelőzés és környezetpszichológia) hallgatói is csatlakoztak. Az együttműködés során a különböző szakterületek együtt dolgoztak a törökbálinti tervezési feladaton. A Pécsi Tudományi Egyetem Műszaki és Informatikai Karának, Építészeti és Várostervezési Tanszékének mesterszakos diákjai a "Kísérleti tervezés" c. féléves tantárgy során önállóan dolgoztak ugyanazon a települési beépítési feladaton.

Intenzív tervezési műhelyhét formájában a Szent István Egyetem Tájépítészeti és Településtervezési karának valamint Ybl Miklós Építéstudományi karának mesterszakos hallgatói dolgoztak együtt olyan koncepciótervek megalkotásán, mely előtérbe helyezte a városi szabadterek biztonságosságát.

A féléves tantárgyi képzés és az intenzív tervezési műhely esetén egyaránt fontos volt az alapvető építészeti bűnmegelőzéssel kapcsolatos tudás átadása, ezért mindkét program egy közös nyitónappal kezdődött, ahol az alapozó előadások után a hallgatók megismerhették a tervezési feladatot és a helyszínt, valamint a tervezési előzményeket. A vegyes hallgatói csoportok közös helyszínelés és reflexió során szereztek első benyomásokat a területről. A félév, illetve a műhelyhét folyamán a tanárokkal, oktatókkal közösen dolgozták fel a témát a diákok – köztes prezentációk és konzultációk segítették a munkájukat. A szakmai képzések során összesen 22 hallgatói munka készült el az alkalmazott építészeti bűnmegelőzés témájában. A képzés lezárásaképpen a hallgatók munkáiból kiállítási anyag készült, mely a Safecity 3.0 Az építészeti bűnmegelőzés az iskolától az egyetemig c. konferencián került bemutatásra.

A **szakmák, szakterületek közötti együttműködés** nemcsak hasznos, de szükséges is volt a téma feldolgozása szempontjából. A bűnmegelőzés építészeti eszközökkel egy olyan interdiszciplináris, szakterületeket átívelő, gyakorlat-orientált terület, melynek oktatási is csak ezen irányvonal mentén történhet. A szakmák közötti kapcsolat erősítése mindenképpen fontos hozzájárulás a Safecity program során megvalósult együttműködéseknek. Ezek a tapasztalatok segíthetik majd a későbbi képzések, közös munkák kialakulását vagy továbbélését.

A kísérleti jellegre való tekintettel a kurzusokhoz kapcsolódóan a hallgatói és az oktatói vélemények is kiértékelésre kerültek, valamint fejlesztési javaslatok megfogalmazására is volt lehetőség a résztvevők részéről.

A képzések tapasztalataként elmondható, hogy az építészeti bűnmegelőzés témaköre **könnyen illeszthető mindenféle gyakorlat-orientált tervezési stúdióba** - legyen az féléves tantárgy vagy tervezési műhely. Az alkalmazott mérnöki megoldások ebben az esetben kiemelten fontosnak bizonyultak. Az elméleti tudás fontos, de a **gyakorlatban való alkalmazni tudás** nélkül üres szakértelem marad, valódi készség nem alakul ki a fiatal szakértőkben. A feladat léptékének helyes megválasztása nagyon fontos és minden esetben az oktatási tematikához kell, hogy illeszkedjen. A téma igényli azt, hogy a hallgatók valós problémával, valós közösséggel találkozzanak és dolgozzanak. Ez természetesen nagyobb felelősség, illetve árnyaltabb beavatkozási javaslatok megfogalmazását igényli. Fontos tapasztalat a **rövid- és a hosszútávú javaslati rendszer** különválasztása. Amíg rövidtávon főképp átalakításokkal és a területek minél optimálisabb kihasználtságával lehet tervezni, addig a hosszú távú elképzelések sarkalatos pontja lehet a szabályozási rendszerrel kapcsolatos módosítási javaslatok gyűjteménye. Ez a két célrendszer nem csak az időtávban tér el, de a megoldási módszerek és a megvalósíthatóság tekintetében is más lehetőségeket rejt magában. Az elvárások tisztázása éppen ezért fontos része a jó tervezési feladat kialakításának.

Az elkészült képzési evaluáció alapján elmondható, hogy **a megvalósult képzések értékesek és egyértelműen sikeresnek tekinthetőek voltak**. Az értékelés a hallgatókra és az oktatókra is kiterjedt és kiemelten fontos anyagnak tekintendő a további kurzusok létrehozása, illetve a jelenlegiek folytatása tekintetében. A dokumentum jelenleg kerül véglegesítésre, a Safecity projekthez kapcsolódó dokumentációk részeként lesz elérhető, megtekinthető.

Tájépítészeti területen Safecity projekt keretén belül jelent meg először a felsőoktatásban a biztonságos szabadterek és az építészeti bűnmegelőzés témája fókuszáltnak. **Kapcsolódó szakterületeken** - műszaki területen, kriminológiai és testnevelési területen - már indultak, illetve jelen vannak különböző témához kapcsolódó, alapvetően tantárgyi jellegű képzések. Izgalmas lehet az ezekhez való tájépítészeti kapcsolódás - például a sporttudományok és a tájépítészet kapcsolódása vagyis a rekreáció szerepe a bűnmegelőzésben; vagy akár az építészeti bűnmegelőzés műszaki megoldási és az objektumtervezés. Az építészeti bűnmegelőzés jellegéből kifolyóan multidiszciplináris terület, ezért ennek a témának az oktatása során is ezt kell szem előtt tartani.

7. ÖSSZEGLÉS, KITEKINTÉS

A biztonságos szabadtertervezés horizontjai Magyarországon a 2010-es évek elején nyíltak meg. Az eltelt néhány év alatt több mind a civil, mind a szakmai szektor felismerte a biztonságos szabadtertervezés jelentőségét, bűn- és balesetmegelőzésben betöltött szerepét. Több, kisebb-nagyobb szakmai átfedéssel működő szakterület is magáénak érezte a témát és tüzetesebb kutatásokba kezdett. Építészek, városépítészek, bűnmegelőzéssel foglalkozó szakemberek, tájépítészek, környezetpszichológusok és más szakterületek képviselői is kutatásokba kezdtek annak érdekében, hogy a hazai biztonságos szabadtertervezés alapjait kidolgozzák, mind jogi, mind műszaki tekintetben. A kutatások alapjait az érintett szakmákban elismert elméleti munkák áttekintése és rendszerezése jelentették, míg kiindulópontként a nyugat-európában a közelmúltban már elért kutatási és gyakorlati eredmények határozhatók meg. Ezekhez az előzményekhez csatlakoztak a főként 2010-es években végzett, célzott hazai kutatások, illetve olyan korábbi kutatási eredmények is, amelyek nem kifejezetten a biztonságos szabadtertervezésre fókuszáltak, ám jellegükből kifolyólag azzal erős átfedésben voltak, így eredményeik a bűnmegelőzés és a biztonságos szabadtertervezés érdekében, a főbb tervezési elvek meghatározásában is jól hasznosíthatók (pl. egyetemes tervezési elvek, térhasználat pszichológiai használatához kapcsolódó tervezési elvek, biztonságos és balesetmentes szabadterterhasználatot elősegítő műszaki ajánlások).

A bűnmegelőzés és a biztonságos szabadterterhasználat **jogi hátterének folyamatos fejlesztése fontos elvárás**. Mindemellett azonban európai szinten jellemző és egyben örömdetes tendencia, hogy a bűnmegelőzésben egyre nagyobb szerep jut a civil kurázsinak, a társadalom által gyakorolt kontrollnak. Elvárás, hogy a biztonságos szabadterterhasználat javasolt tervezési elvei is egyre erőteljesebben vegyék figyelembe ezt az aspektust is.

Jelen munka a biztonságos szabadtertervezés tájépítészeti szempontú megközelítését tűzte ki célul. Meggyőződésünk, hogy a tájtervezés mellett a városi szabadtertervezés és objektumtervezés egy jelentős szegmense is tájépítész tervezők közreműködésével valósítható meg. Ennek érdekében egy **tervezési segédlet összeállítása a cél**. Ez a segédlet egy mérőföldkő lehet, amely ugyan elsősorban a tájépítész oktatásban hasznosítható, de ugyanakkor a társszakmák tervezési feladataihoz is használható, továbbá a jövőbeni jogalkotást is segítheti. A tervezési segédlet a jelen munkában általánosan megfogalmazott elvek mellett részletes, további lehetőségeket fogalmaz meg a **konkrét tájépítészeti tervezési eszközök kibontása által a köztér, az utca, a park, az intézménykert és más közcélú városi vagy természetközeli szabadterek biztonságos kialakítását illetően**.

A bűnmegelőzés tekintetében lényeges a témában már működő **teljes- vagy részképzések fejlesztése** (Óbudai Egyetem, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Testnevelési Egyetem), az egyetemi hallgatók tudatosítása: a bűncselekmény tényének ismertetése és tudatosítása (hol a határ a "hecc" és a bűncselekmény között), a média által torzított tudás/biztonságérzet javítása, az interaktivitás és a tájékoztatás jelentősége (legfontosabb bűnmegelőzési eszköz).

A szabadtertervezés biztonságának növelése érdekében végzett tervezési elvek kidolgozása elindult, folyamatban van, fejlődik. A siker érdekében elengedhetetlen e "fiatal" szakterület alaposabb feltárása, amelyre további doktori kutatások, a **szakterületek közötti együttműködések és közös kutatási projektek** révén kerülhet sor.

8. FELHASZNÁLT IRODALOM

1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023)

1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről [Étv., építési törvény]

2007. évi XCII. törvény a fogyatékkal élő személyek jogairól [ENSZ-konvenció]

2007. évi CXI. törvény a Firenzében, 2000. október 20-án kelt, az Európai Táj Egyezmény kihirdetéséről [Európai Táj Egyezmény]

8 80 Cities: Creating cities for all. <https://www.880cities.org/> Letöltés dátuma: 2018. 05. 25.

Albrecht, H. J. (2010). Biztonság és bűnmegelőzés:objektív biztonság - szubjektív biztonság. *Kriminológiai tanulmányok*, 47, 17-35.

Angel, S. (1968). Discouraging Crime through City Planning. Berkeley, CA: University of California: Center for Planning and Development Research

Barabás, A. T., Irk, F., Kovács, R. (2005). *Félelem, bűnözés és bűnmegelőzés Európa öt nagyvárosában*. Budapest, OKRI.

Barabás, T. (2008): Épített környezet - bűnözés - szituációs bűnmegelőzés. A lakótelepi bűnmegelőzés alapkérdései. Budapest, OKRI-Etoprint Kft.

Barabás, T., Dallos, E., Kelenné, T. Lí., Nagy, A., Ongjerth, R., Péti, M., Sütő, A., Tomay, K., Windt, Sz. (2011). *Biztonságos város. Kézikönyv a városi bűnmegelőzés lehetőségeiről*. Budapest: VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft. (VÁTI) Területi Tervezési és Értékelési Igazgatóság.

Barabás, T. (2010). Városi bűnözés - új esélyek a megelőzésre. *Kriminológiai közlemények*, 66.

Benedict, M., McMahon, E. (2002). Green infrastructure: smart conservation for the 21st century. *Renewable Resources Journal*, 20, 12-17.

Berek, L., Berek, T. Berek, L., (2016). *Személy- és vagyonbiztonság*. Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar, 2016.

Brown, B., Perkins, D. D., Brown, G. (2003). Place attachment in a revitalizing neighborhood: Individual and block levels of analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 23(3), 259-271.

Crowe, T., (2000). *Crime Prevention Through Environmental Design*. Boston: Butterworth - Heinman.

Csizmady, A. (2003). *A lakótelep*. Budapest: Gondolat.

Dallos, E. (2008). Épített környezet - bűnözés - szituációs bűnmegelőzés. A lakótelepi bűnmegelőzés alapkérdései. Budapest: OKRI.

Davies, L. (2004). Safer places. The Planning System and Crime Prevention. Great Britain, London: Office of the Deputy Prime Minister.

Dúll, A. (2001). Az érzékelés és az észlelés. *Fejezetek a pszichológia alapterületeiből*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 37-65.

Dúll, A. (2009): *A környezetpszichológia alapkérdései. Helyek, tárgyak, viselkedés*. Budapest: L'Harmattan.

Ekés, A. (2018). A városi közlekedés kortárs útjai. „A kulturális főváros felé – Városfejlesztési kihívások a 21. században” c. konferencia előadása. Veszprém, 2018. 05. 07.
<https://veszpreminfo.hu/record/a-kulturalis-fovaros-fele-varosfejlesztési-kihivasok-a-21-szazadban> Letöltés dátuma: 2019. 05. 05.

ENSZ Közgyűlés (2014): Open Working Group Proposal for Sustainable Development Goals. Report of the Open Working Group of the General Assembly on Sustainable Development Goals, A/68/970. <http://undocs.org/A/68/970> Letöltés dátuma: 2015.06.17.

Erdősi, S. (2007). A közbiztonság helyzete a Józsefvárosi Magdolna-negyedben 2005-2006-ban. Helyzetelemzés. https://www.eukn.eu/fileadmin/Lib/files/HU/2012/03_REV8%20A%20kozbiztonsag%20helyzete%20a%20Jozsefvarosi%20Magdolna%20negyedben.pdf Letöltés dátuma: 2019. 07. 22.

EUR-Lex: Access to European Union law;
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTEXT> Letöltés dátuma: 2019. 07. 21.

Faragó, T., Láng, I. (2012). Nemzetközi program a fenntartható fejlődésért: Riótól Rióig. *Magyar Tudomány*, 5, 590-594.

Fekete, A. (2011). Budapesti nagyparkok akadálymentes és biztonságos használatának vizsgálata. TÁMOP konferencia, Budapest, Élhető települési Táj Műhely.

Fekete, A., Planchat, S., Szöbölödi, A., Takács, D. (2012). Kortárs szabadtérépítészeti alkotások akadálymentességének elemzése Budapest belvárosában.

Fekete, A. et al. (2016): Joseph Paxton's Approach to Historical City Park Design in the 21st Century. *Technical Transactions* 113 (1-A), 111-124.

Fekete, A., Szilágyi-Nagy, A. (2017). A demokratikus tájépítészet és az épített környezeti nevelés kapcsolata és integrálása a felsőfokú tájépítész képzésbe a LED projekt példáján. Épített Környezeti Nevelés a Felsőoktatásban. Konferenciakötet.

Fekete, O., Reith, A. (2012). A Városliget tájépítészeti felújítását megalapozó parkhasználati vizsgálat és elemzés. OTDK dolgozat, BCE Tájépítészeti Kar, Ker- és Szabadtértervezési Tanszék.

Fleischer, T. (2007). Környezeti biztonság. *A gazdasági biztonság kihívásai. Háttér tanulmányok a magyar külstratégiahoz II.* Budapest, MTA Világgazdasági Kutatóintézet.

Garai, L. (2003). *Identitásgazdaságtan.* Budapest, TAS Kiadó.

Gehl, J. (1987). *Life Between Buildings: Using Public Space.* Washington, DC, Island Press.

Gehl, J. interjú (rögzítve: 2016.07.24.): Hangfelvétel, Randy Cohen (rend.). In *Episode 136: Jan Gehl | Person Place Thing with Randy Cohen.* (Online Voice Record) New York: Van Alen Institute, <https://personplacething.org/episode-136-jan-gehl/> Letöltés dátuma: 2018.05.05.

Irk, F., Windt, Sz. (2009). *Városi félelem- és bűnmegelőzés.* Budapest, Országos Kriminológiai Intézet.

IMLA, (2010). Landscape Architectural Development of Népliget Park in Budapest/A Népliget tájépítészeti fejlesztése. Nemzetközi tájépítészeti workshop International Master of Landscape Architecture, Weihenstephan, University of Applied Sciences Nürtingen (Main project), BCE Kert- és Szabadtértervezési Tanszék, Kert- és Szabadtértervezési Stúdió

Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities.* New York, NY: Random House.

Járókelő (2019). Egészséges utcák. Hogyan tehetünk egy utcát egészségesebbé? <https://drive.google.com/file/d/1aFlh-HpquPkNmp6DumU2MkdL3h6nEuqzD/view> Letöltés dátuma: 2019. 06.20.

Kara, L. (2017). *Bűnmegelőzés építészeti eszközökkel.* Budapest. Lechner Tudásközpont.

Kele, M. (2009). A fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása – Az alapok – Képességek kompenzációs lehetőségei: Jogi, törvényi szabályozások. *Az akadálymentesség és egyetemes tervezés műszaki-tervezői szempontjai, követelményei.* Budapest.

Kertész, I. (1997). Szociológiai módszerek a bűnözés megismerésében. *Belügyi Szemle*, 3, 39-49.

Lukas, T. (2007). *Crime Prevention in High-Rise Housing: Lessons from the Crime Prevention Carousel.* Duncker & Humblot.

Molnár, I. J., (2019). A kockázatelemzés, a vagyonvédelem és a vagyonbiztonság az építészeti bűnmegelőzés aspektusából. *Hadmérnök*. XIV(3).

M. Szilágyi, K., Balogh, P. I., Fekete, A., Almási, B., Kanczlerné Veréb, M. (2014). *A Városliget parkhasználati felmérése.* Tanulmány/Kézirat. Budapest, Szépművészeti Múzeum.

Newman, O. (1973). *Defensible Space.* New York, NY, Colliers.

Polyák, L. (2018). Közösségek aktivizálása városi folyamatokban. „A kulturális főváros felé – Városfejlesztési kihívások a 21. században” c. konferencia előadása. Veszprém, 2018. 05. 07.
<https://veszpreminfo.hu/record/a-kulturalis-fovaros-fele-varosfejlesztési-kihivasok-a-21-szazadban> Letöltés dátuma: 2019. 05. 05.

Ray, J. C. (1971). *Crime Prevention Through Environmental Design.* Beverly Hills, CA, Sage.

SANDSTRÖM, U. (2009): Urban Green Spaces for Human Well-being. Konferencia-előadás és tudományos cikk. In: *29th Annual Conference of the International Association for Impact Assessment* (2009.05.16-22.) (Accra, Ghana)

Saville, G. (2018). *SafeGrowth: Building Neighborhoods of Safety & Livability.* CreateSpace Independent Publishing Platform.

Sixsmith, J. (1986). The meaning of home: An exploratory study of environmental experience. *Journal of Environmental Psychology*, 6(4), 281-298.

Skärbäck, E. et al. (2014). Green perception for well-being in dense urban areas – a tool for socioeconomic integration. *Nordic Journal of Architectural Research*, 2, 179-200.

Smart City, (2015). Smart City Tudásplatform, metodikai javaslat. (2015).
<http://lechnekozpont.hu/doc/okos-varos/smart-city-tudasplatform-metodikai-javaslat.pdf>
Letöltés dátuma: 2019. 07. 22.

Szabó, L. (2016). Biztonságérzet és a biztonság viszonya. https://www.academia.edu/35578412/Biztons%C3%A1g%C3%A9rzet_%C3%A9s_a_biztons%C3%A1g_vizsnya Letöltés dátuma: 2019. 07. 21.

Szaszák, G. (2016b). *A látássérült emberek térészlelésének tájépítészeti vonatkozásai - Felsőoktatási és tervezési segédlet az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításához.* Kézirat. Budapest, Szent István Egyetem, Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola.

Szaszák, G. (2018). *Egyetemes szabadtértervezés.* PhD értekezés, Budapest, Szent István Egyetem Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola.

Szaszák, G. (2018b). Budapest Szíve Városfejlesztési Program, Reprezentatív kaputársaság kiépítése, I. ütem / Tájépítészeti munkarész / Akadálymentesítési tervfejezet (diplomamunka). Az egyetemes tervezés követendő példája – nyertes pályamunka. *Egyetemes tervezés – Jó példák tára.* Budapest: Mozgássérültek Budapesti Egyesülete Egyetemes Tervezés Információs és Kutatóközpont, 14-19.

Szilágyi, K. et al. (2012): A várostervezés szürke-zöld dilemmái. A városi térszerkezet alakítása és az élhető város elve. *Fenntartható fejlődés, élhető régió, élhető települési táj, 1.* Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem.

Tálas, P. (2017). Magyarország migrációs buborékban él. <https://magyarnemzet.hu/archivum/belfold-archivum/talas-peter-magyarorszag-migracios-buborekban-el-3884344/#> Letöltés dátuma: 2018. 05. 05.

Tay, L., Diener, E. (2011). Needs and subjective well-being around the world. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 354-365. doi:10.1037/a0023779

UASC, BCE (2010) - University of Applied Sciences Nürtingen (UASC), Budapesti Corvinus Egyetem (BCE) Kert- és Szabadtértervezési Tanszék.

Újpest honlapja (Ujpest.hu (2019): „Újpest Kapuja” térségmegújítási és városrehabilitációs projekt. https://www.ujpest.hu/hivatal_palyazatok_uae_02 Letöltés dátuma: 2019. 07. 30.

UN, 2018. World Urbanization Prospect 2018. <https://population.un.org/wup/Download/> Letöltés dátuma: 2019. 07. 21.

UN, 2019. The World Happiness Report. <https://worldhappiness.report/> Letöltés dátuma: 2019. 07. 21.

Varga, P. I. (2011). KÖZ-TÉR-ALAKÍTÁS – A városi rendeltetés és a helyi használat a köztértervezés gyakorlatának tükrében. DLA értekezés, Budapest, BME Építésztechnika Kar, Urbanisztika Tanszék.

Zelenák, F. (2018). Tájépítészet és környezetpszichológia. A szabadtéri minőség és a helykötődés összefüggései budapesti lakótelepeken. PhD értekezés, Budapest, Szent István Egyetem Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola.

ZÖLDI, A. (2018). A közlekedés terei. Köz.tér dosszié. Hat részből álló sorozat, 2. rész, interjúalany: Dúll Andrea környezetpszichológus (2018.06.22.); <http://epiteszforum.hu/a-kozlekedes-terei> Letöltés dátuma: 2018. 06. 27.

Wilson, J. Q., and Kelling, G. L. (1982). Broken windows: The police and neighborhood safety.

Wright, F. L. interjú (rögzítve: 1957.09.01. és 09.28.): Videófelvétel, Mike Wallace (rend.). In: The Mike Wallace Interview. [Online Video] New York, ABC's.

9. TOVÁBBI JAVASOLT SZAKIRODALOM

Akbari N. B., Seyedan, S. M., Radfar E. (2016). Urban green spaces assessment approach to health, safety and environment. *Capital Urban Manage*, 1(2): 123-132. DOI: 10.22034/ijhcum.2016.01.02.006

Appleyard, D. (1981). *Livable Streets*. University of California Press, Berkeley.

Auckland City Council, Safer Auckland City. Introduction to Crime Prevention Through Environmental Design. www.aucklandcity.govt.nz/auckland/introduction/safer/cpted, 2001

Auckland City Council, Safer Auckland City (2005). Isthmus District Plan, Plan Change 141, Annexure 16: Safety Guidelines making CPTED a District Plan requirement for certain activities. www.aucklandcity.govt.nz/auckland/introduction/safer/planchange141

Bell Planning Associates. Safer Design Training for Wellington City Council, 2004

VÁTI. (2011). Biztonságos város. Kézikönyv a városi bűnmegelőzés lehetőségeiről. <https://docplayer.hu/722777-Biztonsagos-varos-kezikonyv-a-varosi-bunmegelozes-lehetosegeirol.html> Letöltés dátuma: 2019. 07. 22.

Byrne, J.: *Designing Safer Cities: CPTED*, 2004

Canterbury Safety Working Party. Safer Canterbury: Creating Safer Communities – Crime Prevention Through Environmental Design, 2005

City of Edmonton Planning and Development Design Guide for a Safer City, Edmonton, 1995

City of Tucson, Development Standard No. 2-14.0, Crime Prevention Through Environmental Design City of Virginia Beach CPTED Committee CPTED - General Guidelines for Designing Safer Communities. Virginia Beach, Virginia, 2000

Crowe, Timothy Advanced Crime Prevention Through Environmental Design (Seminar notes). American Crime Prevention Institute, Louisville, Kentucky, 2003

Clarke, R. V. Situational Crime Prevention: Its Theoretical Basis and Practical Scope. *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, 4, 225-256., 1983

Durham Guide to Creating a Safer Community. Durham County, North Carolina.

Department of Communities Queensland Crime Prevention Strategy - Building Safer Communities www.communities.qld.gov.au/community/crimeprevention/

Department of Education and the Arts Art Built-in Policy and Guidelines www.arts.qld.gov.au/publicartagency/paa_policy_guidelines.asp

Department of Housing Residential Design Manual, CPTED and Research House www.housing.qld.gov.au/

Department of Sustainability and Environment, Victorian Government. Safer Design Guidelines for Victoria, Model CPTED Code, 2004

Department of Sustainability and Environment, Crime Prevention Victoria. Safer Design Guidelines for Victoria, 2005

Doherty, P. C., Leinberger, C. B. (2012).

The Next Real Estate Boom

In: Speck, J. (szerk.) *Walkable City*. New York: North Point Press

Geason, S. and Wilson, P.R. *Designing Out Crime*. Australian Institute of Criminology, Canberra, 1989

Government of South Australia. *Crime Prevention Through Environmental Design and Urban Design*. Adelaide, Australia, 2002

Graffiti Program, Gold Coast City Council; <http://www.goldcoastcity.com.au/preventgraffiti>

Guerry, André-Michel. Essai sur la statistique morale de la France. Paris: Crochard, 1833

Hegrenes, Yngvar (2104).

Security, safety and livability in open urban spaces

Landscape and Democracy IFLA Europe/NLA 17. October 2014. Secretariat for The Oslo Alive Project, yngvar.heg-
nes@eby.oslo.kommune.no

Ökotárs (2008). Hogyan varázsoljunk újjá egy közteret? Kézikönyv jól működő közösségi terek létrehozásához. Bu-
dapest: Ökotárs Alapítvány.

La Rocca, F. (2014).

INTERACTIVE DESIGN AND SAFETY IN URBAN SPACES: TWO CASE STUDIES OF A MOBILITY EXPERIENCE.

International Design Conference – Design 2014 Dubrovnik, Croatia, May 19-22., 2014. file:///D:/

Let%C3%B6lt%C3%A9sek/DS77_188.pdf

Manukau City Council. Design Out Crime, Crime Prevention Through Environmental Design, Dealing with Public Re-
alm 'Hot-Spots', 2005

Ministry for the Environment New Zealand Urban Design Protocol, 2005

Ministry of Justice, New Zealand: National Guidelines for Crime Prevention Through Environmental Design in New
Zealand, 2005

Montgomery, C. (2013).

Happy City – Transforming Our Lives Through Urban Design.

New York: Farrar, Straus and Giroux

National Crime Prevention Council (U.S.) Designing Safer Communities – a CPTED Handbook. NCPC (U.S.), Washing-
ton D.C., 1997

Nemzeti Bűnmegeelőzési Tanács Titkársága, Stratégiai Osztály, Összefoglaló, Budapest, 2017. augusztus 25.

Office of Crime Prevention, Western Australia: Designing Out Crime, Designing in People, 2006

Office of the Deputy Prime Minister. Safer Places: The Planning System and Crime Prevention, United Kingdom,
2004

Quételet, Adolphe. Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou Essai de physique sociale, 1835

Perry, Edwin C, Munien, Suveshnee (2016).

Safety and security concerns in relation to open leisure spaces in residential areas in Durban

African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure SPECIAL EDITION Vol. 5 (3) - (2016) ISSN: 2223-814X Copyright:

© 2014 AJHTL - Open Access- Online @ [http://: www.ajhtl.com](http://www.ajhtl.com) 1

Randall I. Atlas, 21st Century Security and CPTED: Designing for Critical Infrastructure Protection and Crime Pre-
vention, Second Edition, CRC Press, 2013

Secured by design, The official UK Police flagship initiative combining the principles of designing out crime with
physical security; <http://www.securedbydesign.com/>

Shaw, Clifford R., Zorbaugh, Harvey, McKay, Henry D. & Cottrell, Leonard S.: Delinquency Areas. Chicago: University
of Chicago Press, 1929

Smith, M. S.: Crime Prevention Through Environmental Design in Parking Facilities. National Institute of Justice,
Washington D.C., 1996

Stoks, F.G.: Introduction to Crime Prevention through Environmental Design, 1987

Szabó Henrik: A bűnmegeelőzés kormányzati és önkormányzati feladatai; <http://www.bunmegelozes.uw.hu>

Tempe City Council. CPTED Guidelines. Tempe, Arizona, 1997

The International CPTED Association; <http://www.cpted.net/>

Wellington City Council. Guidelines for Design Against Crime, Wellington City District Plan, 2005

www.safecity.hu

